
JUŽNOITALSKA MAT SLIKANA KERAMIKA IZ ZADRA: ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA DO 1989. GODINE

U radu je predstavljena tipološka i kronološka analiza južnoitaliske mat slikane keramike koja je pronađena u istraživanjima zadarskog poluotoka od obnove nakon 2. svjetskog rata te u istraživanjima koja slijede zaključno sa 1989. godinom. Spomenutu građu prvi je put obradila autorica članka kao dio diplomskog rada. Radi se o ulomcima posuda koje su uvezene s prostora Daunije u željeznom dobu. Od cjelokupnog korpusa u radu je izdvojeno po nekoliko ulomaka za svaku od pojedinih faza daunijske mat slikane keramike. Zastupljeni su ulomci iz srednje i kasne geometrijske faze, iz subgeometrijskih faza I i II te ulomci keramike s trakama i mješovitog tipa (*ceramica a fasce e di tipo misto*).

Cljučne riječi: željezno doba, južna Italija, Daunija, Zadar, mat slikana keramika, liburnska kultura

SOUTH ITALIAN MATT-PAINTED POTTERY FROM ZADAR: ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS UP TO 1989

This paper is a typological and chronological analysis of the South Italian matt-painted pottery excavated on Zadar Peninsula between the post-World War II reconstruction period and 1989. The said material was first analyzed by the author of this paper as part of her graduation thesis. It includes fragments of the vessels imported from Daunia region in Iron Age. Every individual phase of the Daunian matt-painted pottery is represented in this work by several fragments: Middle and Late Geometric phases and Subgeometric phases I and II. Banded pottery fragments and those of the mixed type (*ceramica a fasce e di tipo misto*) are also represented.

Key words: Iron Age, South Italy, Daunia, Zadar, matt-painted pottery, Liburnian culture

UVOD

Južnoitalska mat slikana keramika¹ predstavlja prvi fenomen velikog izvoza iz svog matičnog područja, današnje regije *Puglia*, te je jedina poznata keramička produkcija koja nije helenskog podrijetla, a koja je postigla velik uspjeh izvan svog matičnog područja.² Osobito je značajna za rekonstrukciju distribucije importa i kontakta između dviju jadranskih obala. Tijekom željeznog doba njezina se distribucija proširila do Kampanije, područja Picena, Veneta, Dolenjske i slovenskog primorja³ te gotovo po cijeloj istočnoj jadranskoj obali i periferiji.

Na području sjeverne Dalmacije i pripadajućih otoka do sada je poznato 16 lokaliteta s nalazima daunijske mat slikane keramike, a najviše je zastupljena u Zadru i Ninu.⁴ Svi ostali lokaliteti nalaze se u njihovoj neposrednoj blizini pa se smatra kako su upravo ta dva željeznodobna središta bili glavni redistributivni centri uvozne robe u šire zaleđe.⁵ Većina nalaza te keramike s prostora sjeverne Dalmacije potječe iz naseobinskog konteksta. Zbog toga se gotovo uvijek radi o manjim i necjelovitim fragmentima posuda koje je često teško ili nemoguće tipološki i kronološki odrediti.⁶ Zadar, koji se tradicionalno smatra središtem Liburnije, ima najbolje predispozicije za vodeću trgovačku ulogu u komunikacijskoj mreži zbog svog položaja na pomorskoj ruti i dobro zaštićenju luci. Međutim, keramika tog tipa pronađena na području Zadra slabo je objavljena, pogotovo ako uzmemo u obzir spomenutu pretpostavku o Zadru kao trgovačkom središtu Liburnije.⁷

Od novijih istraživanja, prema količini pronađene daunijske mat slikane keramike ističe se lokalitet Relja.⁸ Slijedi veća količina ulomaka iz jednog dubljeg iskopa

INTRODUCTION

South Italian matt-painted pottery¹ is the first known phenomenon of export of large quantities of such goods from their region of origin – the present-day *Puglia* – and the only known non-Hellenic pottery production that had a big success outside its region of origin.² It is particularly important for reconstructing the distribution of import and the contacts between the two Adriatic coasts. In Iron Age, the distribution of this pottery included Campania, Picene, Veneto, Lower Carniola and Slovenian Littoral, as well as almost entire Eastern Adriatic coast and its outlying regions.³

In Northern Dalmatia and its islands, 16 sites with finds of Daunian matt-painted pottery is known; they are mostly located in Zadar and Nin.⁴ As all the other sites are located in their vicinity, it is believed that these two Iron Age towns were the centers where the imported goods were redistributed to the places in the hinterland.⁵ Most of this pottery found in Northern Dalmatia comes from a settlement context. This is why the finds almost always include only smaller and incomplete vessel fragments which are often difficult or impossible to define typologically and chronologically.⁶ Because it lied on a seafaring route and had a well-protected port, Zadar – which is traditionally considered the center of Liburnia – had the best predispositions for being a leading trading center in the communication network of those days. However, the pottery of this type found in Zadar has not been published a lot, particularly if we take into account the fact that it is considered Liburnia's trading center.⁷

Of the more recent excavations, particularly important are the ones carried out at Relja site, due to the large quantity of Daunian matt-painted pottery found there.⁸ Then follow the large quantity of fragments from

1 Keramika ovog tipa u literaturi se često naziva samo apulskom keramikom. No to nije ispravan naziv jer obuhvaća samo mjesto proizvodnje keramike. Takav naziv otežava njezino preciznije datiranje, pa ne možemo biti sigurni radi li se o autohtonoj ili grčkoj keramici. Zato je poželjniji termin „južnoitalska ili daunijska mat slikana keramika“ jer tako ne dolazi do zabune.

2 Grčki i latinski autori prostor Apulije, od poluotoka Gargano na sjeveru do Santa Maria di Leuca na jugu, nazivaju Japigijom. Također izdvajaju tri regionalna područja, Dauniju na sjeveru, Peucetiju i Messapiju na jugu; G. Mastronuzzi 2009, 75; M. Mazzei 2010, 11. Keramika koju gotovo isključivo nalazimo na području istočnog Jadrana potječe s prostora Daunije, iako se spominju i ulomci peucetskih radionica; Š. Batović 1973, 405; N. Petrić 1999, T. IV: 2.

3 Š. Batović 1976, karta 5; E. M. De Julis 1977, karta C; M. C. D' ercole, 2006, fig. 3, fig. 4; M. Mazzei 2010, 26, 149; K. Mihovilić 2013, sl. 119, 202.

4 Najraniji prikaz situacije distribucije daunijske geometrijske keramike na liburnskom području ponudili su M. Čelhar i I. Borzić; M. Čelhar, I. Borzić 2016, 72–74, sl. 2, bilj. 26–27.

5 P. Lisičar 1973, 24; M. Čelhar, I. Borzić 2016, 73.

6 Iznimka je Nin, gdje su u sedam grobova pronađene posude kao prilozima, a među njima su i tri daunijske posude; Š. Batović 1969, 42; 1973, 401–402.

7 Nekoliko ulomaka objavio je Šime Batović; Š. Batović 1964a, 113; 1968a, T. II; i kasnije Petar Lisičar; P. Lisičar 1973, T. XVIII.

8 Izvan zadarskog poluotoka, na prostoru današnjeg T. C. Relja pronađeno je sedam paralelnih suhozida te velika količina apulske keramike koju Brusić datira u 7. i 6. st. pr. Kr. Problematična je funkcija spomenutih suhozida. Dok Brusić smatra kako se radi o lučkom prostoru skladišta ili istezalištu za liburnske lađe, Gluščević to opovrgava te smatra kako bi za pravu sliku o organizaciji prostora T. C. Relja trebalo pričekati nova istraživanja; Z. Brusić 2001, 45–49; Z. Brusić, S. Gluščević 1991, 19–21; S. Gluščević 2005, 330, 334–338.

1 Literature often calls this type of pottery “Apulian pottery”. However, the term is incorrect because it only refers to the very place where it was produced. It makes it difficult to date this pottery more accurately, so we cannot be certain whether it is autochthonous pottery or Greek pottery. The term “South Italian or Daunian matt-painted pottery” is therefore more appropriate because it prevents confusion.

2 The region of Apulia, stretching between Gargano Peninsula in the north and Santa Maria di Leuca in the south, was called Iapigia by Greek and Latin authors. They also divided it into three sub-regions: Daunia in the north, Peucetia and Messapia in the south; G. Mastronuzzi 2009, 75; M. Mazzei 2010, 11. The pottery found almost exclusively in Eastern Adriatic comes from the Daunia region, although fragments from Peucetian workshops are also mentioned; Š. Batović 1973, 405; N. Petrić 1999, T. IV: 2.

3 Š. Batović 1976, map 5; E. M. De Julis 1977, map C; M. C. D' ercole, 2006, fig. 3, fig. 4; M. Mazzei 2010, 26, 149; K. Mihovilić 2013, figs. 119, 202.

4 The earlier presentation of the distribution of Daunian geometric pottery in Liburnian region can be found in M. Čelhar and I. Borzić; M. Čelhar, I. Borzić 2016, 72–74, fig. 2, n. 26–27.

5 P. Lisičar 1973, 24; M. Čelhar, I. Borzić 2016, 73.

6 The only exception is Nin, where vessels were found as grave goods in seven graves, including three Daunian vessels; Š. Batović 1969, 42; 1973a, 401–402.

7 Several fragments were published by Šime Batović; Š. Batović 1964a, 113; 1968a, T. II; and, later, by Petar Lisičar; P. Lisičar 1973, T. XVIII.

8 Outside Zadar Peninsula, in the area of the present-day Relja Shopping Mall, seven parallel drywalls were found, together with a large quantity of Apulian pottery dated by Brusić to the 7th and 6th centuries BC. The function of the drywalls is still not clear. In Brusić's opinion, it was a port warehouse or a

tijekom radova na sanaciji Gradske straže 2006. godine⁹ te istraživanja na prostoru Samostana sv. Nikole.¹⁰ Najznačajnija količina daunijske mat slikane keramike iz Zadra objavljena je tek nedavno, a riječ je o keramici s nekoliko prostorno bliskih pozicija.¹¹ Time je prvi put prezentirana daunijska keramička građa tijekom dužeg perioda, od srednje geometrijske faze do subgeometrijske Ofanto II faze.

KRATAK PREGLED ISTRAŽIVANJA PRAPOVIJESTI NA ZADARSKOM POLUOTOKU

Nakon 2. svjetskog rata započeli su veliki građevinski zahvati u okviru obnove grada. No zbog određenih okolnosti radovi su vrlo rijetko bili popraćeni arheološkim istraživanjima te su zato podatci kojima danas raspolažemo različite kvalitete. Ipak, iskopi za temelje novogradnji poslužili su kao dobar prvi uvid u arheološke i geološke slojeve grada Zadra. Prije svega treba naglasiti kako se stratigrafska podjela najstarijih slojeva na zadarskom poluotoku slabo sačuvala jer su je uništile gradnje kasnijih povijesnih razdoblja te je pronađeni materijal uglavnom pomiješan. Stoga se datacija može izvršiti isključivo prema tipološkim svojstvima i analogijama s drugim liburnskim nalazištima.¹²

Prapovijesni slojevi prvi put su uočeni 1950. godine, pri sondiranju prilikom obnove kompleksa Samostana Sv. Marije. Dalje slijedi nekoliko slučajno otkrivenih željeznodobnih nalaza prilikom kopanja temelja za novogradnje na poluotoku.¹³

Tijekom 60-ih sakupljeno je mnogo više ostataka materijalne kulture, a tu treba spomenuti nalaze pronađene prilikom građevinskih radova kod zgrade Zaveda za socijalno osiguranje 1959. godine, zatim kod Komunalne banke 1960. godine te kod Samostana sv. Frane 1961. godine. Veća zaštitna istraživanja vršena su 1961. godine uz sjeveroistočni rub Kalelarge te godinu kasnije kod Samostana Sv. Marije.¹⁴ Važne željeznodobne nalaze donose i istraživanja foruma i njegove okoline krajem 1963. i početkom 1964. godine te u okviru Samostana Sv. Marije krajem 1964. i početkom 1965. godine.¹⁵ Najviše materijala prikupljeno je prilikom istraživanja istočnog dijela foruma, provedenog 1971. godine.¹⁶

9 N. Čondić, M. Vuković 2017, 43.

10 M. Pešić 2017, 15–25.

11 Riječ je o sljedećim lokalitetima: dvorište Bogoslovnog sjemeništa, sjeverni trijem kapitolija, kapela sv. Stošije i Gradska straža; N. Čondić, M. Vuković 2017, 74–83.

12 Š. Batović 1964, 37–38; 1968a, 174; 1968b, 293–294. Tamo gdje su sonde istražene u cijelosti, dobivena je stratigrafija od željeznog doba pa do danas u debljini od 1 do oko 5 metara, pri čemu se prapovijesni sloj javlja u debljini od 20 do 80 cm; N. Čondić 2010, 28; N. Čondić, M. Vuković 2017, 40.

13 Š. Batović 1964, 106.

14 Š. Batović 1968a, 172–173.

15 Š. Batović 1964, 36–39; 1966, 53–56; 1968a, 173; 1968b, 293–294.

16 Tada su otkriveni dijelovi suhozidnih kuća s podovima i ognjištima od pečene

a deeper excavation made during the repair work on the City Guard Building in 2006⁹ and the fragments found during the excavations around St. Nicholas' Monastery.¹⁰ The most relevant quantity of the Daunian matt-painted pottery from Zadar was published only recently. This pottery comes from a few locations very close to each other.¹¹ It was the first time that Daunian pottery from a longer period – spanning Middle Geometric phase and Subgeometric Ofanto II phase – was presented.

A BRIEF OVERVIEW OF EXCAVATIONS OF THE PREHISTORIC LAYERS ON ZADAR PENINSULA

The post-World War II period saw intensive construction work as part of the city's reconstruction. However, due to certain circumstances, construction works were rarely accompanied by archaeological excavations. As a result, the information we have today varies in quality. Still, the earthworks for the foundations of new buildings provided a good first insight into the archaeological and geological layers of Zadar. Primarily, it should be pointed out that the stratigraphic division of the earliest layers on Zadar Peninsula is poorly preserved; it was destroyed during the constructions works carried out in subsequent historical periods. As a result, the material found in them is mostly mixed. We can therefore date it only on the basis of its typological characteristics and analogies with other Liburnian sites.¹²

The prehistorical layers were first identified in 1950, when trial trenches were made before the reconstruction work on the St. Mary's Monastery complex. Then followed several chance Iron Age finds discovered when foundations were dug for new buildings on the peninsula.¹³

In the 1960s, much more remains of the material culture were collected. We should mention the finds discovered during the construction works on the Social Insurance Administration Building in 1959, Communal Bank in 1960 and St. Francis' Monastery in 1961. Large-scale rescue excavations were carried out along Kalelarge Street's northeastern side in 1961 and, a year later, at St. Mary's Monastery.¹⁴ The excavations at and around the Forum in late 1963 and early 1964 and those

slipway for the Liburnian ships. Glušćević challenges this, believing that gaining a deeper insight into the organization of the space of Relja Shopping Mall in that period requires additional research; Z. Brusić 2001, 45–49; Z. Brusić, S. Glušćević 1991, 19–21; S. Glušćević 2005, 330, 334–338.

9 N. Čondić, M. Vuković 2017, 43.

10 M. Pešić 2017, 15–25.

11 It comes from the following sites: Theological Seminary courtyard, northern portico of the Capitolium, St. Anastasia's Chapel and City Guard Building; N. Čondić, M. Vuković 2017, 74–83.

12 Š. Batović 1964, 37–38; 1968a, 174; 1968b, 293–294. Where the trenches were fully researched, the stratigraphy from the Iron Age to the present-day (1-5m thick) was obtained; the thickness of the prehistoric layer varies between 20 and 80cm; N. Čondić 2010, 28; N. Čondić, M. Vuković 2017, 40.

13 Š. Batović 1964, 106.

14 Š. Batović 1968a, 172–173.

Tijekom 80-ih godina istraživalo se na više lokacija unutar poluotoka, ali zbog problema izbijanja podzemnih voda ta arheološka istraživanja nisu donijela željeznodobne nalaze.¹⁷ U devedesetima su provedena opsežna arheološka istraživanja unutar poluotoka i izvan njega, a provedena sustavno i do zdravice, što je donijelo nove vrijedne nalaze iz najstarije prošlosti grada.¹⁸

Nastavak istraživanja u prvom desetljeću 21. stoljeća donijela su veliku količinu materijala iz predrimskog doba i pri ovim istraživanjima iskop je uglavnom svagdje išao do zdravice. Među materijalom sa svih navedenih istraživanja pronađena je znatna količina uvozne keramike među kojom je svakako bila prisutna i mat slikana keramika iz južne Italije.¹⁹

DEFINIRANJE TERITORIJA ŽELJEZNODOBNOG ZADRA

Današnji izgled zadarskog poluotoka rezultat je taloženja povijesnih slojeva te raznih nasipavanja tijekom povijesti koja su promijenila njegov izvorni izgled.²⁰ Ipak, na temelju tih manjih istraživanja možemo donijeti nekoliko zaključaka.

Najstarija prošlost grada utvrđena je pretežito u sjeverozapadnom dijelu poluotoka.²¹ Promatrajući današnji poluotok, jasno se vide ostatci rimskog ortogonalnog rastera ulica, ali i tragovi nekog drukčijeg sustava na sjeverozapadnom prostoru, između mora i kapitolija. Nepravilan raspored ulica podsjeća na gradinski sustav koncentričnih komunikacija nastalih oko najviše točke vapnenačkog grebena na kojem leži zadarski poluotok, odnosno na području današnjeg Samostana sv. Frane. Pretpostavlja se kako je jugozapadni rub naselja bio određen prirodnom liticom, dok je o ostalim granicama naselja teško govoriti jer prapovijesni bedem još nije ustanovljen.²²

U definiranju perimetra prvotnog naselja mnogo pomažu i otkrića prapovijesnih slojeva²³ te željeznodobnih grobova na samom poluotoku i Relji.²⁴ Željeznodobna

at St. Mary's Monastery in late 1964 and early 1965 also yielded important Iron Age finds.¹⁵ The largest quantities of material were found during the 1971 excavations in the eastern part of the Forum.¹⁶

In the 1980s, archaeological excavations were carried out at several sites on the peninsula, but they yielded no Iron Age finds due to groundwater penetration.¹⁷ In the 1990s, large-scale systematic excavations on the peninsula and outside it were carried out all the way to the subsoil, resulting in new valuable finds from the city's earliest history.¹⁸

The excavations were continued in the 2000s, resulting in a large quantity of pre-Roman finds. At most of the sites, the excavations went to the subsoil. The material found there included a significant quantity of imported pottery, some of which certainly belonged to the matt-painted pottery from South Italy.¹⁹

DEFINING THE TERRITORY OF THE IRON-AGE ZADAR

The present-day appearance of Zadar Peninsula is a result of sedimentation of historical layers and various backfilling throughout history that changed its original shape.²⁰ Still, these minor excavations can help us make some conclusions.

The city's earliest history was identified primarily on the northwestern end of the peninsula.²¹ When one observes the present-day peninsula, one can easily notice the remains of the Roman orthogonal street grid, but also the traces of some different system in the northwestern area, between the sea and the Capitolium. The asymmetrical street pattern reminds of the hillfort system of concentric roads around the highest point of the limestone ridge on which Zadar Peninsula lies – the area of the present-day St. Francis' Monastery. It is believed that the settlement stretched to the natural cliff in the southwest. As for the other city limits, they are hard to identify because the line of the prehistorical defensive wall has not been established yet.²²

Very helpful in defining of the perimeter of the original settlement are the prehistorical layers²³ and Iron Age

gline te velika količina pokretnog materijala među kojim je bila i daunijska mat slikana keramika; Š. Batović 1973, 278–279.

17 N. Čondić 2010, 30. Izvan poluotoka vodila su se istraživanja na prostoru Relje (današnje križanje pred zgradom City Gallerije); Z. Brusić 2001, 19–21; S. Gluščević 2005.

18 Z. Brusić, S. Gluščević 1991, 19–21; Z. Brusić 2001, 45–49; N. Čondić 2010, 30. Više i detaljnije o istraživanjima vidi N. Čondić, M. Vuković 2017, 44–47, 74–83.

19 N. Čondić 2010, 50; N. Čondić, M. Vuković 2017, 44–47; M. Pešić 2017, 17–18.

20 Z. Brusić 2001, 47; N. Čondić 2010, 44; N. Čondić, M. Vuković 2017, 24–26.

21 Pronađeni su: suhozid ispod zapadnog dijela rimskoga hrama, nekoliko manjih suhozida na području foruma te velika količina domaće i uvozne keramike; Š. Batović 1968a, 173–174; N. Čondić 2010; N. Čondić, M. Vuković 2017, 27.

22 N. Čondić 2010, 46–47; N. Čondić, M. Vuković 2017, 28–29.

23 Lokacije s otkrivenim prapovijesnim slojevima ukratko su navedene u prethodnim poglavljima *Uvod i Kratak pregled istraživanja prapovijesti na zadarskom poluotoku*.

24 Prva dva groba unutar grada pronađena su 1955. godine prilikom učvršćivanja temelja rimskih *Porta Media*. Treći grob otkriven je 1995. godine pod rimskim kardom i 2003. još jedan grob u rimskoj bazilici. Svi se datiraju u drugu fazu liburnske kulture, dakle u 8. i 7. st. pr. Kr.; Š. Batović 1964b, 109; N. Čondić 2010, 48–49.

15 Š. Batović 1964, 36–39; 1966, 53–56; 1968a, 173; 1968b, 293–294.

16 This is when parts of drywall houses with floors and hearths made of fired clay were found, together with a large quantity of movable finds that included Daunian matt-painted pottery; Š. Batović 1973, 278–279.

17 N. Čondić 2010, 30. Outside the peninsula, excavations took place at Relja (present-day intersection in front of City Gallerija Building); Z. Brusić 2001, 19–21; S. Gluščević 2005.

18 Z. Brusić, S. Gluščević 1991, 19–21; Z. Brusić 2001, 45–49; N. Čondić 2010, 30. For more on these excavations, see N. Čondić, M. Vuković 2017, 44–47, 74–83.

19 N. Čondić 2010, 50; N. Čondić, M. Vuković 2017, 44–47; M. Pešić 2017, 17–18.

20 Z. Brusić 2001, 47; N. Čondić 2010, 44; N. Čondić, M. Vuković 2017, 24–26.

21 The following was found: a drywall underneath the western part of the Roman temple, a few small drywalls at the Forum and a large quantity of local and imported pottery; Š. Batović 1968a, 173–174; N. Čondić 2010; N. Čondić, M. Vuković 2017, 27.

22 N. Čondić 2010, 46–47; N. Čondić, M. Vuković 2017, 28–29.

23 The sites where the prehistoric layers were found are briefly mentioned in the first two chapters of this paper – *Introduction and A Brief Overview of Excavations of the Prehistoric Layers on Zadar Peninsula*.

nekropola liburnskog Zadra još nije poznata, ali ona se vjerojatno nalazila pod kasnijom rimskom nekropolom.²⁵

Pretpostavljena liburnska luka nalazila se na neka- dašnjem završetku duboke uvale na Relji. Pronalazak da- unijske keramike na tom prostoru dovodi do pretpostavke kako se upravo tu ona prekrcavala i skladištila, a zatim dalje prevozila prema naseljima u unutrašnjosti Ravnih kotara.²⁶

Prema svemu navedenom može se steći općenita slika naselja iz željeznog doba, koja nam govori kako je sjevero- zapadni dio poluotoka vrlo vjerojatno bio središte liburn- skog naselja.²⁷ Dosadašnja arheološka istraživanja tako su ponudila neke odgovore na osnovna pitanja vezana za po- stanak, izgled i važnost liburnskog naselja u Zadru, koje je svakako moralo biti središte teritorijalne općine s velikom trgovačkom aktivnosti.

TIPOLOŠKA I KRONOLOŠKA ANALIZA

Unutar keramičkog korpusa južnoitalske mat slikane kera- mike pronađene u Zadru u istraživanjima provedenim do 1980. godine, najstariji nalazi mogu se vezati za daunijsku srednje geometrijsku fazu koja se datira u kasno 9. i 8. st. pr. Kr.²⁸ Izdvojena tri fragmenta oboda pripadaju posudama tipa *olla* s naslikanim motivima zraka, odnosno girlandi na gornjoj strani oboda (T. 1).²⁹ Motivi zraka/girlandi čest su motiv na obodima posuda daunijske mat slikane keramike u svim fazama i prilagođavaju se obliku i stilu oslikavanja posude. Izdvojeni ulomci horizontalno izvijenih oboda prema svojim dimenzijama, obliku i motivu najbliži su ola- ma iz srednje geometrijske faze.³⁰

Osim oboda, izdvojeno je osam fragmenata stijenki posuda koje možemo smjestiti u srednju geometrijsku fazu na osnovi ukrasa (T. 2: 4–11). Izdvojena tri ulom- ka, ukrašena vodoravnim širokim trakama crne boje te nizom koso izvedenih crtica između tanke vodoravne linije i široke vodoravne trake, pripadali su istoj posudi (T. 2: 4–6). Na najvećem ulomku posude (T. 2: 4) vidi se i dio motiva trokuta (*a tenda*) koji je čest u De Juliisovoj *protodaunio* fazi³¹ i u Ynteminj srednjoj geometrijskoj

graves found on the peninsula and at Relja.²⁴ The Iron Age necropolis of the Liburnian Zadar has not been found yet, but it probably lies under the later Roman necropolis.²⁵

The hypothetical Liburnian port was located at the for- mer end of the deep cove at Relja. The finds of Daunian pottery in the area suggest that it was right there that such pottery was unloaded and stored for further transport to the places in Dalmatian Hinterland (Ravni kotari).²⁶

Based on all the above, we can imagine a general picture of an Iron Age Liburnian settlement the center of which was most likely located in the northwestern part of the peninsula.²⁷ The archaeological excavations carried out so far have offered some answers to the basic ques- tions about the founding, appearance and importance of the Liburnian settlement in Zadar, which must have been a center of some territorial municipality where large-scale trade was taking place.

TYPOLICAL AND CHRONOLOGICAL ANALYSIS

The oldest finds of South Italian matt-painted pottery dis- covered in Zadar until 1980 can be associated with the Daunian Middle Geometric phase dated to the late 9th and 8th centuries BC.²⁸ The three rim fragments presented here be- long to olla vessels with painted motifs of rays or garlands on the upper side of the rim (Pl. 1).²⁹ Rays/Garlands are a com- mon motif on the rims of Daunian matt-painted pottery in all of its phases. The motifs could be adjusted to the shapes of vessels and styles of their painting. By their size, shape and motif, the fragments with horizontally outward- curved rims presented here are the closest to the ollas from the Middle Geometric phase.³⁰

In addition to the rims, eight fragments of vessel walls are presented here. Based on their decorations, we date them to the Middle Geometric phase (Pl. 2: 4–11). The three fragments shown here, decorated with wide horizontal

25 Prvi predrimski ukop na Relji pronađen je 1989. godine i datira u starije liburnske faze, u 9. i 8. st. pr. Kr. Godine 2005. otkriveno je još 13 grobova koji se prema nalazima datiraju u 7. st. pr. Kr., odnosno u II b fazu; N. Čondić 2010, 48–49; I. Fadić 2007, 350–353.

26 Z. Brusić 2001, 48; S. Gluščević 2005, 334.

27 Š. Batović 1968; N. Čondić 2010, 30–31. Prema rasprostiranju liburnskih slojeva i nalaza može se zaključiti kako je naselje zauzimalo prostor od oko 600 metara dužine i 250 metara širine, čime bi predrimski Zadar bio među najvećim, ako ne i najveća liburnska gradina; N. Čondić 2010, 48; N. Čondić, M. Vuković 2017, 31.

28 D. Yntema 1990, 220–223.

29 Posuda tip *olla* loptastog je oblika s ravnim dnom, a u našoj literaturi često ju nazivaju posudom tipa *krater*; E. M. De Juliis 1997, T. I; K. Mihovilić 2001, 77, figs. 56–60.

30 T. LVI; D. Yntema 1990, 224, fig. 204, E. M. De Juliis 1997. Treba spomenuti kako je ulomak br. 1, kao i onaj br. 73, Šime Batović već objavio te ih je oba smjestio u 7. i 6. st. pr. Kr., ali to nije popraćeno analizom oblika i ukrasa; Š. Batović 1964b, 110.

31 E. M. De Juliis 1977, T. XXXII: 83.

24 The first two graves within the city limits were found in 1955, when the foundation of the Roman *Porta Media* was stabilized. The third grave was discovered in 1995 under a Roman *cardo* and another one was found in the Roman basilica in 2003. They were all dated to the second phase of Liburnian culture – in other words, to the 8th and 7th centuries BC; Š. Batović 1964b, 109; N. Čondić 2010, 48–49.

25 The pre-Roman burial was found at Relja in 1989. It was dated to the earlier Liburnian phases (the 9th and 8th centuries BC). In 2005, thirteen more graves were found. Based on the finds in them, they were dated to the 7th century BC – the II b phase; N. Čondić 2010, 48–49; I. Fadić 2007, 350–353.

26 Z. Brusić 2001, 48; S. Gluščević 2005, 334.

27 Š. Batović 1968; N. Čondić 2010, 30–31. Based on the distribution of the Liburnian layers and finds, we can conclude that the settlement stretched approx. 600m in length and 250m in width, making the pre-Roman Zadar one of the largest – if not the largest – Liburnian hillfort; N. Čondić 2010, 48; N. Čondić, M. Vuković 2017, 31.

28 D. Yntema 1990, 220–223.

29 The *olla* vessel has a globular shape and a flat base. In our literature, it is often called *krater*; E. M. De Juliis 1997, T. I; K. Mihovilić 2001, 77, figs. 56–60.

30 T. LVI; D. Yntema 1990, 224, fig. 204, E. M. De Juliis 1997. It should be noted that fragment no. 1 and fragment no. 73 have already been published by Šime Batović. He dated them to the 7th and 6th centuries BC, but did not substantiate the dating with an analysis of their shapes and decorations; Š. Batović 1964b, 110.

fazi.³² Dva ulomka ukrašena su cik-cak motivom (T. 2: 7, 9) koji je čest u ovoj fazi, a upravo je on i najčešći unutar korpusa već objavljene keramike srednje geometrijske faze iz Zadra.³³ Na jednom ulomku cik-cak motiv izveden je nešto slobodnije (T. 2: 9), ne strogo pravolinijski kao kod prvog ulomka (T. 2: 7). Sličan motiv nalazi se na stijenki ulomka iz Zadra, objavljenog 2017. godine, koji je datiran u srednju geometrijsku fazu.³⁴

Istoj fazi pripada i ulomak kratera/ole ukrašen vodoravnim linijama izvedenim crnom bojom (T. 2: 8) na kojem se vidi mali dio motiva ptice stilizirane u obliku slova Z s nizovima kratkih crtica.³⁵ Isti motiv vjerojatno se nalazio i na malom ulomku stijenke posude (T. 2: 11). Takav motiv nalazi se na posudi iz Nezakcija koja se također datira u srednju geometrijsku fazu.³⁶

Posljednji ulomak koji možemo pripisati srednjoj geometrijskoj fazi ulomak je stijenke posude koji na sebi ima motiv visećeg trokuta ispunjenog crnom bojom (T. 2: 10), kakav pronalazimo kod De Juliisa u *protodaunio* fazi³⁷ te kod Ynteme u srednjoj i kasnoj geometrijskoj fazi.³⁸ U srednjoj geometrijskoj fazi stranice su trokuta konveksne, dok je u kasnoj geometrijskoj fazi trokut izveden geometrijski pravilnije. Na spomenutom ulomku iz Zadra motiv trokuta bliži je onom iz Yntemine srednje geometrijske faze.³⁹ Identičan motiv javlja se i na ulomku kratera/ole iz Kanoze, gdje se datira u *protodaunio* fazu.⁴⁰

Sljedećoj, kasnoj geometrijskoj fazi koja se datira u kasno 8. do sredine 7. st. pr. Kr.,⁴¹ možemo pripisati izdvojenih pet ulomaka (T. 2: 12; T. 3). Jedna od karakteristika kasne geometrijske faze diskoidne su pločice na vrhovima ručke,⁴² stoga ulomke takvih diskoidnih pločica (T. 3: 15, 16) s oslikanim križem na gornjoj strani možemo smjestiti u ovu fazu, baš kao i ručku (T. 3: 14) na kojoj se vidi oštećeno mjesto gdje se nalazila takva diskoidna pločica. Na istoj ručki također se vidi i motiv šatora (*a tenda*). Isti takav motiv vidimo i na drugoj ručki koju možemo smjestiti u kasnu geometrijsku fazu (T. 3: 13).

Manji ulomak stijenke možemo smjestiti u kasnu geometrijsku fazu prema vidljivom motivu (T. 2: 12). Radi se o okomito izvedenom cik-cak motivu koji je učinjen u više poteza, a takav motiv prepoznajemo u

black bands and a row of slanting thin lines between a thin horizontal line and a wide horizontal band, belonged to the same vessel (Pl. 2: 4–6). The largest fragment (Pl. 2: 4) contains part of a triangle motif (*a tenda*), frequent in De Juliis's *protodaunio* phase³¹ and in Yntema's Middle Geometric phase.³² Two fragments are decorated with a zigzag motif (Pl. 2: 7, 9), frequent in this phase. This motif is also the most frequent motif on the fragments of the already published Middle Geometric phase pottery from Zadar.³³ On one fragment, the zigzag motif is rendered in a not-so-strict way (Pl. 2: 9), not in a straight line as on the fragment (Pl. 2: 7). A similar motif can be seen on the wall of a Zadar fragment published in 2017, dated to the Middle Geometric phase.³⁴

The fragment of a krater/olla decorated with black horizontal lines (Pl. 2: 8) belongs to the same phase. Small part of a bird motif, stylized as the letter "Z" with rows of tiny short lines, can be seen on it.³⁵ An identical motif was probably on the small vessel fragment (Pl. 2: 11). Such motif can be seen on a Nesactium vessel that was also dated to the Middle Geometric phase.³⁶

The last fragment that can be associated with the Middle Geometric phase is a vessel wall fragment with a motif of a suspended triangle filled with black color (Pl. 2: 10) – the one we can find in De Juliis's *protodaunio* phase³⁷ and in Yntema's Middle and Late Geometric phases.³⁸ In Middle Geometric phase, the triangle sides are convex and in Late Geometric phase the triangle is geometrically more correct. On the above mentioned Zadar fragment, the triangle motif is more similar to the one from Yntema's Middle Geometric phase.³⁹ An identical motif is found on a krater/olla fragment from Canosa, which was dated to *protodaunio* phase.⁴⁰

The following – Late Geometric – phase, dated to the late 8th and 7th centuries BC, is represented with five fragments here (Pl. 2: 12; Pl. 3).⁴¹ As one of the characteristics of the Late Geometric phase are the discoid plates on the top of handles,⁴² fragments of such discoid handles (Pl. 3: 15, 16) with a cross painted on the upper side can be dated to this phase, just like the handle (Pl. 3: 14) with a damaged spot where one such discoid plate used to be. The motif of a tent (*a tenda*) can also be seen on this handle. The same

32 D. Yntema 1990, fig. 203.

33 D. Yntema 1990, fig. 203: 1, 23; N. Čondić, M. Vuković 2017, 74–77, ulomci inv. br. P18060, P18059, P18058, P18054, P18053, P18067, P17908, P18074, P18075.

34 N. Čondić, M. Vuković 2017, 76, inv. br. P18074.

35 E. M. De Juliis 1977, T. XXVIII: 28; D. Yntema 1990, 222, fig. 203: 13.

36 D. Yntema 1990, 225, fig. 206; K. Mihovilić 2001, 77, sl. 58.

37 E. M. De Juliis 1977, T. XXXI: 73.

38 D. Yntema 1990, fig. 203: 20; fig. 209: 36, 37.

39 D. Yntema 1990, 222–223; fig. 203, 20.

40 F. Rossi 1982, T. VII: 1.

41 E. M. De Juliis 1977, 34; D. Yntema 1990, 226.

42 D. Yntema 1990, fig. 208: 8B.

31 E. M. De Juliis 1977, T. XXXII: 83.

32 D. Yntema 1990, fig. 203.

33 D. Yntema 1990, fig. 203: 1, 23; N. Čondić, M. Vuković 2017, 74–77, fragments inv. no. P18060, P18059, P18058, P18054, P18053, P18067, P17908, P18074, P18075.

34 N. Čondić, M. Vuković 2017, 76, inv. no. P18074.

35 E. M. De Juliis 1977, T. XXVIII: 28; D. Yntema 1990, 222, fig. 203: 13.

36 D. Yntema 1990, 225, fig. 206; K. Mihovilić 2001, 77, fig. 58.

37 E. M. De Juliis 1977, T. XXXI: 73.

38 D. Yntema 1990, fig. 203: 20; fig. 209: 36, 37.

39 D. Yntema 1990, 222–223; fig. 203: 20.

40 F. Rossi 1982, T. VII: 1.

41 E. M. De Juliis 1977, 34; D. Yntema 1990, 226.

42 D. Yntema 1990, fig. 208: 8B.

De Juliisovoj *protodaunio* fazi⁴³ i kod Ynteme u kasnoj geometrijskoj fazi.⁴⁴ Sličan motiv nalazi se i na krateru iz Nezakcija⁴⁵ koji se datira u kasnu geometrijsku fazu. Na nezakcijskom krateru motiv je s gornje i donje strane omeđen širokim vodoravnim trakama, dok je na našem primjerku omeđen samo s gornje strane.

Fragmente posuda iz subgeometrijskih Ofanto faza⁴⁶ mnogo je jednostavnije prepoznati jer ih karakterizira uporaba crvene boje koja se u prijašnjim geometrijskim fazama nije upotrebljavala. U prvoj subgeometrijskoj fazi crvena se boja koristi tek za iscrtavanje tankih linija kakve su zastupljene na sedam izdvojenih primjeraka u katalogu (T. 4: 17–23). Među njima su i tri ulomka trakastih ručki (T. 4: 17–19), koja su pripadala malim vrčevima kakve već poznajemo iz Nina.⁴⁷ Na prvom primjerku vidi se niz tankih crnih linija i jedne crne trake te među njima dvije crvene vodoravne linije i jedne istočkane linije. Sve to uokvireno je dvjema crnim linijama (T. 4: 17). Drugi primjerak trakaste ručke (T. 4: 18), osim vodoravnim linijama crne i crvene boje, ukrašen je i motivom kvadratnih polja gdje je svaki drugi kvadrat ispunjen točkicama, kao na vrču iz Lavella.⁴⁸ Treći primjerak (T. 4: 19) trakaste ručke ukrašen je također nizom tankih vodoravnih linija crne i crvene boje, ali i motivom istočkanih vučjih zubi.⁴⁹ Ulomak trbuha vrča (T. 4: 21) ukrašen je nizom vodoravnih širokih traka i tankih linija crne i crvene boje. Vidi se i dio motiva šrafiranih rombova, koje pronalazimo kod Ynteme u Ofanto I fazi.⁵⁰ Manji ulomak, ukrašen tankim linijama crvene boje, vjerojatno je također pripadao nekom vrču (T. 4: 20). Dva ulomka (T. 4: 22, 23) koja možemo najranije smjestiti u Ofanto I fazu s pomoću očuvanih, nešto deblje oslikanih linija crvene boje, vjerojatno su pripadali vratovima posuda tipa askos. Posljednja dva ulomka na sebi nemaju očuvanu crvenu boju, ali ih možemo prema tipu motiva smjestiti u Ofanto I fazu (T. 4: 24, 25). Na njima se vidi dio dekoracijske sheme tzv. *pregače* ili trapeza koji se inače javlja na kraterima podno horizontalne zone.⁵¹ Na prvom ulomku kvadratna polja unutar trapeza ispunjena su kosim linijama (T. 4: 24), a na drugom su ispunjena točkicama (T. 4: 25).

motif is also found on the second handle that can be dated to the Late Geometric phase (Pl. 3: 13).

A smaller wall fragment can be dated to the Late Geometric phase because of its visible motif (Pl. 2: 12). It is a vertical zigzag motif made in several strokes. This motif can be found in De Juliis's *protodaunio* phase⁴³ and Yntema's Late Geometric phase.⁴⁴ A similar motif can be seen on the Nesactium krater⁴⁵ dated to the Late Geometric phase. On the Nesactium krater, the motif is bordered with wide horizontal lines on both the upper and lower side. On our specimen, it is bordered only on the upper side.

The fragments from the Subgeometric Ofanto phase⁴⁶ are much easier to recognize because of the red paint, not used in the earlier Geometric phases. In the Subgeometric phase 1, red paint is used only for thin lines, like those found on the seven specimens presented in the catalogue (Pl. 4: 17–23). These include three fragments of strap handles (Pl. 4: 17–19) that belonged to small jugs like the ones we know from Nin.⁴⁷ The first specimen boasts a row of thin black lines and one black band, with one dotted line and two red horizontal lines between them. All this is framed with two black lines (Pl. 4: 17). The second strap handle (Pl. 4: 18) is decorated not only with black and red horizontal lines, but also with a checkered pattern with every second square filled with dots, just like on the jug from Lavello.⁴⁸ The third strap handle (Pl. 4: 19) is also decorated with a row of thin horizontal black and red lines, but also with the motif of dotted wolf's teeth.⁴⁹ The jug belly fragment (Pl. 4: 21) is decorated with a row of horizontal wide bands and thin black and red lines. Part of the hatched-rhomb motif – found in Yntema's Ofanto phase 1 – can also be seen.⁵⁰ A smaller fragment decorated with thin red lines (Pl. 4: 20) probably also belonged to a jug. The two fragments (Pl. 4: 22, 23) that can be dated to Ofanto phase 1 (thanks to the somewhat thicker red lines) probably belonged to the necks of askos-type vessels. The final two fragments (Pl. 4: 24, 25) do not have any red paint preserved on them, but their type helps us date them to Ofanto phase 1. The decorative pattern called *apron* or trapeze, usually present on kraters underneath the horizontal zone.⁵¹ On the first fragment, the square fields within the trapeze are filled with

43 E. M. De Juliis 1977, T. XXIX: 35.

44 D. Yntema 1990, fig. 209: 28.

45 K. Mihovilić 2001, sl. 60.

46 Yntema razlikuje dva regionalna stila nazvana po geografskim jedinicama, a to su *Tavoliere Subgeometrico* i *Ofanto Subgeometrico*, koje donekle izjednačava s De Juliisovim *Subgeometrico Daunio* fazama. Na istočnoj jadranskoj obali i u zaleđu uglavnom pronalazimo proizvode iz doline Ofanto. De Juliis svoju prvu subgeometrijsku fazu datira od 700. do 550. godine pr. Kr., dok Yntema smatra kako se keramika iz Ofanto I proizvodila od 650./625. do 550./525. godine pr. Kr.; E. M. De Juliis 1977, 33–34; 1997, 42; D. Yntema 1990, 234, 241.

47 P. Lisičar 1973, T. XVIII, figs. 66, 67; Š. Batović 1976, sl. 23; D. Yntema 1990, 242; D. Glogović 1989, 37.

48 D. Yntema 1990, fig. 225.

49 D. Yntema 1990, fig. 220: 2.

50 D. Yntema 1990, fig. 220: 6.

51 D. Yntema 1990, figs. 219a, 239.

43 E. M. De Juliis 1977, T. XXIX: 35.

44 D. Yntema 1990, fig. 209: 28.

45 K. Mihovilić 2001, fig. 60.

46 Yntema makes difference between two regional styles named after geographical units: *Tavoliere Subgeometrico* and *Ofanto Subgeometrico*, which, in his opinion, largely overlap De Juliis's *Subgeometrico Daunio* phases. In Eastern Adriatic and its hinterland, mostly the products from Ofanto Valley are found. While De Juliis dates his Subgeometric phase 1 to the period from 700 BC to 550 BC, Yntema believes that the Ofanto 1 was produced from 650/625 BC to 550/525 BC; E. M. De Juliis 1977, 33–34; 1997, 42; D. Yntema 1990, 234, 241.

47 P. Lisičar 1973, T. XVIII, figs. 66, 67; Š. Batović 1976, fig. 23; D. Yntema 1990, 242; D. Glogović 1989, 37.

48 D. Yntema 1990, fig. 225.

49 D. Yntema 1990, fig. 220: 2.

50 D. Yntema 1990, fig. 220: 6.

51 D. Yntema 1990, figs. 219a, 239.

Druga subgeometrijska faza, odnosno Ofanto II, datira se od 550. do 400. godine pr. Kr.⁵² U toj fazi obodi kratera nešto su veći (T. 5), ali se i dalje ukrašavaju motivom zraka/girlandi koji je sad nešto drukčije izveden, odnosno prilagodio se obliku oboda tzv. *funnel* kratera⁵³, uz intenzivniju upotrebu crvene boje.⁵⁴ Dobro je sačuvan izljev askosa (T. 6: 32) koji na vratu ima oslikan prepoznatljiv motiv šiljastog šatora (*a tenda*) iz Ofanto IIA faze.⁵⁵ Na gornjoj strani oboda ulomak je oslikan nizovima crnih linija i jednom širokom crvenom trakom koje okružuju otvor izljeva. Takav motiv na obodima također pripada Ofanto IIA fazi.⁵⁶

U ovoj fazi jaka je dekoracijska plastika te se na posudama često javljaju životinjske protome, kakve su nam već poznate s kratera iz Nina,⁵⁷ Jagodnje Gornje,⁵⁸ ali i onih već objavljenih iz Zadra.⁵⁹ Zadarskim primjercima možemo pripisati još jedan ulomak takve protome (T. 6: 33). Iste fazi pripada i ulomak dna posude (T. 6: 34) koji je ukrašen motivima širokih traka i linija izvedenih u tamnosmeđoj boji. Slično je ukrašen i vrč iz Ordona s upisanim križem na dnu, koji je De Juliis smjestio u svoju Daunio II fazu.⁶⁰ Moguće je da se i na dnu zadarskog primjerka nalazio motiv križa.

Na ulomku trbuha kratera (T. 7: 35) koji je pronađen tijekom istraživanja foruma 1971. godine, zapažaju se tragovi intenzivnije upotrebe crvene boje te motiv niza rombova ispunjenih točkama koji je uobičajen tijekom subgeometrijske faze I i IIA.⁶¹ Idući identičan motiv prepoznajemo i na sljedećem ulomku kratera (T. 7: 36). Analogiju za taj motiv pronalazimo na ulomku posude iz Zadra, objavljenom 2017. godine, koji se datira u 6. st. pr. Kr.,⁶² na ulomku iz Zemunika,⁶³ ali i na dobro poznatom vrču iz ninskog groba 23.⁶⁴ Sljedeća četiri ulomka ukrašena širokim trakama crne i crvene boje vrlo su vjerojatno također pripadali sličnim kraterima iste faze (T. 7: 37–40).

Ulomci koji pripadaju subgeometrijskoj fazi II lako se prepoznaju po slobodnijoj upotrebi crvene boje za oslikavanje motiva i širokih traka, što se može primijetiti na nekoliko izdvojenih primjera oboda, stijenki i ručki iz Zadra (T. 5; T. 6: 32, 33; T. 7, T. 8: 41–46, 47, 49–51). Specifičan je ulomak (T. 8: 50) koji svojom dekoracijom i motivima izvedenim svjetlocrvenom bojom podsjeća

slanting lines (Pl. 4: 24) and on the other fragment they are filled with dots (Pl. 4: 25).

Subgeometric phase 2 – or Ofanto 2 – is dated to the period from 550 BC to 400 BC.⁵² In this phase, the crater rims were somewhat bigger (Pl. 5) but were still decorated with the ray/garland motif – now somewhat differently rendered – adjusted to the shape of the rim of the so-called *funnel* crater⁵³ and with more intensive use of red paint.⁵⁴ The askos mouth (Pl. 6: 32) is well-preserved. It has the distinctive motif of a pointy tent (*a tenda*) from Ofanto phase 2A painted on its neck.⁵⁵ On the rim's upper side, the fragment is decorated with rows of black lines and a single wide red band surrounding the mouth. Such a motif can also be found on the rims from Ofanto phase 2A.⁵⁶

In this phase, vessels are richly decorated. Animal protomes are often depicted – like the ones known from the krateres of Nin,⁵⁷ Jagodnja Gornja⁵⁸ and also the already published ones from Zadar.⁵⁹ One more fragment of such a protome can be associated with the Zadar specimens (Pl. 6: 33). The vessel base fragment (Pl. 6: 34) decorated with wide bands and lines in dark brown color belongs to the same phase. A similar decoration can be seen on a jug from Ordona with an inscribed cross on the base, dated by De Juliis to his Daunio phase 2.⁶⁰ It is possible that the Zadar specimen also had the motif of a cross on its base.

On the krater belly fragment (Pl. 7: 35) found during the 1971 excavations at the Forum, we can see traces of more intensive use of red paint and the motif of a series of rhombs filled with dots, typical of the Subgeometric phases 1 and 2A.⁶¹ An identical motif is found on another krater fragment (Pl. 7: 36). An analogy for it is found on a vessel fragment from Zadar published in 2017 (dated to the 6th century BC),⁶² on a Zemunik fragment,⁶³ and also on the well-known jug from Grave 23 in Nin.⁶⁴ The following four fragments, decorated with wide black and red bands, probably also belonged to the similar krateres from the same phase (Pl. 7: 37–40).

The fragments belonging to the Subgeometric phase 2 are distinctive by ample use of red color in painting motifs and wide bands. This can be seen on the several examples of

52 E. M. De Juliis 1977, 38; D. Yntema 1990, 249.

53 Proizvodnja kratera nastavlja se tijekom subgeometrijskih faza, no u Ofanto II krateri dobivaju veći ljevokasti obod koji slični dimnjaku, pa se često u literaturi nazivaju *funnel* krateri; D. Yntema 1990, 250.

54 D. Yntema 1990, fig. 233: 38.

55 Š. Batović 1968a, T. II: 1; D. Yntema 1990, fig. 233: 34.

56 D. Yntema 1990, fig. 233: 37.

57 Š. Batović 1987, T. XXXVI: 2.

58 Š. Batović 1974, 165, T. IX: 1.

59 Š. Batović 1968a, T. II: 2; 1972, sl. 3; N. Čondić, M. Vuković 2017, 83, inv. br. P 18071. Još ulomaka životinjskih protoma izloženo je u stalnom postavu Arheološkog muzeja Zadar.

60 E. M. De Juliis 1977, T. LXXVII.

61 E. M. De Juliis 1977, T. XXV: 23; D. Yntema 1990, fig. 220: 5; fig. 233: 1.

62 N. Čondić, M. Vuković 2017, 81, inv. br. P18077.

63 M. Čelhar, I. Borzić 2016, T. 11: 3.

64 Š. Batović 1987, T. XXXIX: 8.

52 E. M. De Juliis 1977, 38; D. Yntema 1990, 249.

53 The production of krateres continued in Subgeometric phases, but in Ofanto phase 2 their rim became bigger and funnel-shaped. In literature, such krateres are often called *funnel* krateres; D. Yntema 1990, 250.

54 D. Yntema 1990, fig. 233: 38.

55 Š. Batović 1968a, T. II: 1; D. Yntema 1990, fig. 233: 34.

56 D. Yntema 1990, fig. 233: 37.

57 Š. Batović 1987, T. XXXVI: 2.

58 Š. Batović 1974, 165, T. IX: 1.

59 Š. Batović 1968a, T. II: 2; 1972, fig. 3; N. Čondić, M. Vuković 2017, 83, inv. no. P 18071. More fragments of animal protomes can be seen in the permanent display of Archaeological Museum Zadar.

60 E. M. De Juliis 1977, T. LXXVII.

61 E. M. De Juliis 1977, T. XXV: 23; D. Yntema 1990, fig. 220: 5; fig. 233: 1.

62 N. Čondić, M. Vuković 2017, 81, inv. no. P18077.

63 M. Čelhar, I. Borzić 2016, T. 11: 3.

64 Š. Batović 1987, T. XXXIX: 8.

na motive iz Yntemine IIB faze, odnosno na tzv. motiv broda ili roga.⁶⁵ Svjetlocrvenom bojom izveden je i vegetabilni motiv. Dva spojena ulomka stijenke posude (T. 8: 51) ukrašena su vodoravnim trakama i linijama između kojih se nalazi motiv romba iz Ofanto II.⁶⁶ Na ulomku nema sačuvane crvene boje, ali ga možemo smjestiti u spomenutu fazu na temelju motiva koji su izvedeni tamnosmeđom bojom.

Iz korpusa cjelokupnog keramičkog materijala mat slikane keramike velik je broj onih ulomaka koje nije bilo moguće sa sigurnošću smjestiti u određenu fazu zbog nedostataka elemenata i karakteristika koji bi nam pritom pomogli. Među takvima izdvojeni su fragmenti oboda (T. 10: 66–70) i ručki (T. 10: 71, 72) te ulomci s prikazom motiva koji nisu karakteristični isključivo za jednu fazu (T. 11).

Izdvojeni fragmenti oboda kratera/ola imaju oslikane motive trokutastih zraka/girlandi (T. 10: 66–70; T. 11: 73). Popunjene zrake/girlande karakteristika su srednje i kasne geometrijske faze.⁶⁷ Linije koje omeđuju te zrake/girlande počinju se javljati u subgeometrijskim fazama, no tada zrake na obodima više nisu popunjene.⁶⁸ Dva ulomka oboda iz Zadra imaju upravo kombinaciju tih dvaju motiva (T. 10: 68, 69). Takva dekoracija gornje strane oboda jednako je zanimljiva koliko i problematična. Moguće je da je taj način ukrašavanja oboda označavao prijelaz iz kasne geometrijske faze u Ofanto I.

Motiv zraka slabo je vidljiv i na ulomku oboda i stijenke (T. 11: 73) koji je već publicirao Šime Batović. Ispod ruba vidi se crnom bojom oslikana vodoravna traka i dijelovi triju okomito paralelnih poteza.⁶⁹ Mali ulomak izljeva askosa (T. 10: 70) na obodu također ima motiv zraka. Analogiju pronalazimo u malom askosu nepoznatog nalazišta, datiranom u subgeometrijsku fazu I kod Ynteme.⁷⁰ No, zbog nedostatka drugih karakteristika, ne možemo sa sigurnošću odrediti spomenute ulomke.

Drugi ulomak oboda na kojem motive zraka/girlandi omeđuje nekoliko linija na obodu ulomka (T. 10: 69) ima i dijelom sačuvanu stijenku posude. Na tom je ulomku nekoliko problematičnih motiva. Stijenka je ukrašena motivom klepsidri⁷¹ kakve su nam poznate s

rima, walls and handles from Zadar presented here (Pl. 5; Pl. 6: 32, 33; Pl. 7, Pl. 8: 41–46, 47, 49–51). One specific fragment (Pl. 8: 50) with a decoration and motifs in light red color reminds of the motifs from Yntema's phase 2B. It is the so-called ship or horn motif.⁶⁵ A plant motif is also rendered in light red color. Two joining fragments of a vessel wall (Pl. 8: 51) are decorated with horizontal bands and lines with the rhomb motif from Ofanto phase 2 between them.⁶⁶ There are no traces of red color on the fragment, but we can nevertheless date it to this phase on the basis of the dark brown motifs depicted on it.

Among the Zadar matt-painted pottery material there are many fragments that cannot be positively dated to a particular phase because they lack the elements and characteristics that could help us do it. Some of them are presented here: the fragments of rim (Pl. 10: 66–70) and of handles (Pl. 10: 71, 72), as well as fragments typical of more than one phase (Pl. 11).

The krater/olla fragments presented here contain motifs of triangular rays/garlands (Pl. 10: 66–70; Pl. 11: 73). The filled rays/garlands are typical of the Middle and Late Geometric phases.⁶⁷ The lines bordering these rays/garlands first appeared in the Subgeometric phases, but the rays on the rims were not filled anymore.⁶⁸ This is exactly the combination of motifs that can be seen on two rim fragments from Zadar (Pl. 10: 68, 69). Such decoration of the upper side of the rim is interesting and problematic at the same time. It is possible that this type of decoration marked the transition from the Late Geometric phase to Ofanto 1.

The ray motif is also hardly visible on the rim-and-wall fragment (Pl. 11: 73) published by Šime Batović. A black horizontal band and parts of three parallel vertical strokes can be seen underneath the edge.⁶⁹ A small fragment of an askos mouth (Pl. 10: 70) also has a ray motif on the rim. An analogy can be found in a small askos from an unknown site, dated to the Subgeometric phase 1 in Yntema.⁷⁰ However, the lack of other features prevents us from positive identification of these fragments.

Another rim fragment where the ray/garland motifs are bordered with several lines on the rim (Pl. 10: 69) also includes a partially preserved wall. This fragment contains several problematic motifs. The wall is decorated with the water-clock motif⁷¹ known to use from a Nesactium

65 D. Yntema 1990, fig. 245: 21.

66 D. Yntema 1990, fig. 233: 2.

67 D. Yntema 1990, fig. 203: 22; fig. 209: 39.

68 D. Yntema 1990, fig. 220: 32; fig. 233: 38.

69 Š. Batović 1964b, 113.

70 D. Yntema 1990, fig. 228.

71 Motiv klepsidri inače je karakterističan za srednju geometrijsku fazu iako su neke posude s tim motivom datirane u kasnu geometrijsku fazu; D. Yntema 1990, fig. 203: 9. Ulomak inv. br. P18070, objavljen 2017. godine, poput kratera iz Nezakcija, datiran je u kasnu geometrijsku fazu zbog diskoidnih pločica na ručkama; K. Mihovilić 2001, T. 41: 2; N. Čondić, M. Vuković 2017, 78.

65 D. Yntema 1990, fig. 245: 21.

66 D. Yntema 1990, fig. 233: 2.

67 D. Yntema 1990, fig. 203: 22; fig. 209: 39.

68 D. Yntema 1990, fig. 220: 32; fig. 233: 38.

69 Š. Batović 1964b, 113.

70 D. Yntema 1990, fig. 228.

71 The water-clock motifs typical of the Middle Geometric phase, although some vessels with such motif were dated to the Late Geometric phase; D. Yntema 1990, fig. 203: 9. Like the Nesactium krater, the fragment inv. no. P18070, published in 2017, was dated to the Late Geometric phase because of the discoid plates on its handles; K. Mihovilić 2001, T. 41: 2; N. Čondić, M. Vuković 2017, 78.

kratera iz Nezakcija,⁷² ulomka iz Nina,⁷³ ulomka oboda i stijenke iz Bribira⁷⁴ te nedavno objavljenih ulomaka posude iz Zadra.⁷⁵ U praznim poljima između klepsidri, zbog oštećenosti boje, teško se raspoznaje oblik motiva. No moguće je da se radi o dekoraciji poput one na ulomku s Bribirske glavice,⁷⁶ a sličan ukras nalazi se na ulomku iz Monte Saracena, koji se datira u daunijsku geometrijsku fazu.⁷⁷ Kada uzmemo u obzir dekoraciju na stijenci i obodu, ovaj je ulomak (T. 10: 69) teško točno smjestiti u određenu fazu.

U katalogu su izdvojena i dva primjerka vodoravnih postavljenih ručki kratera/ola. Prvi primjerak (T. 10: 71) ukrašen je jednom crnom vodoravnom linijom po sredini ručke iz koje izlaze tri kose linije. Skromnija varijacija istog ukrasa nalazi se na drugom primjeru ručke koji je ukrašen vodoravnom linijom na koju su okomito postavljene manje crtice (T. 10: 72). Takva dekoracija poznata nam je s nezakcijskih posuda iz subgeometrijske faze,⁷⁸ na ulomku ručke s gradine Rat na otoku Braču,⁷⁹ na nedavno objavljenom ulomku ručke iz Zadra, koja je datirana u srednju geometrijsku fazu,⁸⁰ te ulomku ručke iz Sv. Nikole.⁸¹ Široki kronološki raspon datacija govori nam kako se takav motiv na ručkama koristio dosta dugo u repertoaru motiva na daunijskoj mat slikanoj keramici. Stoga je navedene ulomke teško datirati bez drugih karakterističnih elemenata.

Nekoliko ulomaka ukrašeno je motivima koji nisu isključivo karakteristični za jednu fazu pa je za takve primjerke teže odrediti preciznu tipološko-kronološku pripadnost.

Takva je situacija s motivom koncentričnih kružnica, koje se počinju javljati u kasnoj geometrijskoj fazi, ali se koriste i u subgeometrijskoj fazi I i IIA.⁸² Za ulomak s prisutnom crvenom bojom i dijelom motiva kružnice izvedene tankom crnom linijom (T. 8: 49) možemo potvrditi da se radi od subgeometrijskoj fazi II. No za drugi ulomak, na kojemu nema sačuvane crvene boje, a motiv kružnice izveden je debljim crnim linijama (T. 8: 48), ne možemo biti sigurni. S obzirom na to da se motiv javlja tijekom dužeg vremena, bez drugih prisutnih karakteristika ne možemo ga preciznije datirati. Motiv meandra također se počinje pojavljivati u kasnoj geometrijskoj fazi i nastavlja se koristiti kasnije.⁸³ Način na

krater,⁷² a fragment from Nin,⁷³ a rim-and-wall fragment from Bribir⁷⁴ and the recently published vessel fragments from Zadar.⁷⁵ As the paint is in very poor condition, it is hard to discern the motifs in the empty fields between the water clocks. However, it is possible it was the same decoration as the one on the Bribirska glavica fragment.⁷⁶ A similar decoration is also found on a Monte Saraceno fragment dated to the Daunian Geometric phase.⁷⁷ When we take into account the decoration on the wall and rim of this fragment (Pl. 10: 69), it is hard to date it to a specific phase.

Two specimens of the horizontal krater/olla handles are presented in the catalogue. The first specimen (Pl. 10: 71) is decorated with a single horizontal black line stretching along the center of the handle, with three slanting lines branching off from it. A more unassuming version of this decoration can be seen on the other handle specimen. It is decorated with a horizontal line with tiny vertical lines projecting from it in a comb-shaped pattern (Pl. 10: 72). Such decoration is found on the Nesactium vessels from the Subgeometric phase,⁷⁸ on a handle fragment from Rat hillfort on the island of Brač,⁷⁹ on the recently published handle fragment from Zadar (dated to the Middle Geometric phase),⁸⁰ and on a handle fragment from St. Nicholas.⁸¹ The fact that they could only be dated to a longer period of time indicates that such a motif on the handles was used over a lengthy period on the Daunian matt-painted pottery. This is why these fragments are difficult to date without other distinguishing features.

Several fragments are decorated with motifs typical for more than just one phase and are therefore difficult to analyze typologically and chronologically.

Such is the case with the motif of concentric circles, which first appears in the Late Geometric phase but is also used in the Subgeometric phases 1 and 2A.⁸² We can confirm that the fragment with red paint and part of the circle motif rendered with a thin red line (Pl. 8: 49) belongs to the Subgeometric phase 2. For another fragment, however, with no red paint preserved and with the circle motif rendered with thicker black lines (Pl. 8: 48), we cannot be certain. As this motif was present over a long period, we cannot date it accurately if no other features have been preserved. The meander motif that also appeared in the Late Geometric phase was also used in the subsequent

72 K. Mihovilić 2001, T. 41: 2.

73 Š. Batović 1970, T. VI: 3.

74 Š. Batović 1980, T. XII: 1, 5.

75 N. Čondić, M. Vuković 2017, 73, inv. br. P18070.

76 Š. Batović 1980, T. XII: 5.

77 M. Mazzei 2010, 62, sl. b.

78 K. Mihovilić 1996, T. 3.

79 V. Barbarić 2006, sl. 11.

80 N. Čondić, M. Vuković 2017, inv. br. P18076.

81 M. Pešić 2017, T. 3: 26. J 278.

82 D. Yntema 1990, fig. 209: 33; fig. 220: 35; fig. 233: 36.

83 D. Yntema 1990, fig. 209: 1–4; fig. 220: 14–16; fig. 233: 24; fig. 245: 13, 14.

72 K. Mihovilić 2001, T. 41: 2.

73 Š. Batović 1970, T. VI: 3.

74 Š. Batović 1980, T. XII: 1, 5.

75 N. Čondić, M. Vuković 2017, 73, inv. no. P18070.

76 Š. Batović 1980, T. XII: 5.

77 M. Mazzei 2010, 62, fig. b.

78 K. Mihovilić 1996, T. 3.

79 V. Barbarić 2006, fig. 11.

80 N. Čondić, M. Vuković 2017, inv. no. P18076.

81 M. Pešić 2017, T. 3: 26. J 278.

82 D. Yntema 1990, fig. 209: 33; fig. 220: 35; fig. 233: 36.

koji je motiv meandra izveden na zadarskom primjerku (T. 11: 78), najbližnji je motivu iz Ofanto IIA faze.⁸⁴

Na nekoliko ulomaka stijenki posuda (T. 11) motivi su izvedeni crnom bojom, ali se ne vide u cijelosti, pa takva dekoracija također nije dovoljna za točnu determinaciju ulomka. Nekoliko ih je ukrašeno vodoravnim linijama s nekoliko okomito postavljenih linija koje na neki način čine triglife (T. 11: 73–77). Takav motiv javlja se u srednjoj geometrijskoj fazi, ali i kasnije.⁸⁵ Zanimljiv je mali ulomak na kojem je crnom bojom oslikan moguće motiv lanca, omeđen dvjema vodoravnim trakama (T. 11: 80). Ako se zaista radi o motivu lanca, ulomak možemo datirati u Ofanto IIB fazu.⁸⁶ Na sljedeća četiri ulomka (T. 11: 79, 81–83) prisutan je samo mali dio određenog motiva, koji se zbog toga ne može točno pripisati jednoj fazi daunijske mat slikane keramike. Prvi je ulomak trbuha posude (T. 11: 79) koji na sebi ima crnom bojom izveden motiv koji podsjeća na motiv svastike iz Yntemine Ofanto IIA faze.⁸⁷ No, zbog oštećenosti boje i veličine samog ulomka, motiv se ne vidi u cijelosti, pa ne možemo biti sigurni radi li se doista o motivu svastike. Drugi ulomak ukrašen je širokim vodoravnim trakama i tankim vodoravnim linijama (T. 11: 81). Ispod široke trake vidi se mali dio motiva trokuta. Takav način izvedbe motiva trokuta javlja se u subgeometrijskoj fazi I.⁸⁸ Međutim, način na koji je izveden motiv trokuta pomalo podsjeća i na motive iz rane geometrijske faze.⁸⁹ S obzirom na činjenicu da keramika južnoitalske rane geometrijske faze nije dokumentirana na području sjeverne Dalmacije,⁹⁰ ne možemo potvrditi radi li se ovdje o najranijem primjerku daunijske, odnosno južnoitalske mat slikane keramike. Ulomak je premalen i motiv se ne vidi u cijelosti da bismo ga mogli smjestiti u određenu fazu.

Moguće je da se na jednom ulomku nalazio motiv ptice (T. 11: 82). Motiv ptice javlja se od protodaunijske do subgeometrijskih faza. Ovdje se možda radilo o jednostavnijem obliku kakav se javlja u srednjoj ili u kasnoj geometrijskoj fazi.⁹¹ Motiv u obliku slova *N* vidi se u tri primjera na malom ulomku stijenke (T. 11: 83). Podrijetlo motiva *N* je nepoznato, no moguće je da se samo radi o reduciranoj verziji cik-cak motiva. Motiv se prvi put javlja u kasnoj geometrijskoj, a nastavlja se koristiti i u Ofanto I fazi.⁹²

periods.⁸³ The execution of the meander motif on a Zadar specimen (Pl. 11: 78) is very similar to the motif from Ofanto phase 2A.⁸⁴

On several wall fragments (Pl. 11), motifs are rendered with black paint but only some of their parts are visible. Such decoration is inadequate for accurate dating of the fragments. Some are decorated with horizontal lines with a few vertical lines projecting from them and forming triglyphs in a way (Pl. 11: 73–77). Such a motif first appeared in the Middle Geometric phase, but it persisted in the subsequent periods.⁸⁵ An interesting small fragment contains a possible motif of a chain painted in black and bordered with two horizontal bands (Pl. 11: 80). If it really is a chain motif, the specimen could be dated to Ofanto phase 2B.⁸⁶ The following four fragments (Pl. 11: 79, 81–83) contain only a small part of a certain motif, so we cannot associate it with just one phase of the Daunian matt-painted pottery. The first of them is a belly fragment (Pl. 11: 79) with a black motif reminding of the swastika motif from Yntema's Ofanto phase 2A.⁸⁷ However, the poor condition and size of the fragment prevent us from establishing positively if it really is the swastika motif. The second fragment is decorated with wide horizontal bands and thin horizontal lines (Pl. 11: 81). A small part of a triangle motif can be seen underneath the wide band. Such rendering of the triangle motif first appeared in the Subgeometric phase 1.⁸⁸ However, this rendering also reminds of the motifs from the Early Geometric phase.⁸⁹ Since the pottery from South Italian Early geometric phase has not been recorded in Northern Dalmatia,⁹⁰ it cannot be confirmed if this is the earliest example of the Daunian – that is, of South Italian – matt-painted pottery. The fragment is too small and the motif is only partly visible, so we cannot date it to a particular phase.

It is possible that one fragment contained a bird motif (Pl. 11: 82). Such a motif was present from the proto-Daunian to the Subgeometric phases. In this case, it could have been a simpler version, typical of the Middle or Late Geometric phases.⁹¹ An *N*-shaped motif can be seen in three examples on a small wall fragment (Pl. 11: 83). The origin of the *N*-motif is unknown, but it is possible that it is only a reduced version of the zigzag motif. This motif first appeared in the Late Geometric phase, but its use also continued in Ofanto phase I.⁹²

84 D. Yntema 1990, fig. 233: 24.

85 D. Yntema 1990, fig. 203: 12; fig. 209: 35.

86 D. Yntema 1990, fig. 245: 10.

87 D. Yntema 1990, fig. 233: 11.

88 D. Yntema 1990, fig. 220: 4.

89 D. Yntema 1990, fig. 17: 6–8.

90 Nalazi keramike iz rane geometrijske faze dosad su potvrđeni samo na prostoru srednje Dalmacije; N. Petrić 1997–1998.

91 D. Yntema 1990, fig. 204: 14, 15; fig. 209: 38.

92 D. Yntema 1990, 229, fig. 209: 18–20; fig. 220: 25.

83 D. Yntema 1990, fig. 209: 1–4; fig. 220: 14–16; fig. 233: 24; fig. 245: 13, 14.

84 D. Yntema 1990, fig. 233: 24.

85 D. Yntema 1990, fig. 203: 12; fig. 209: 35.

86 D. Yntema 1990, fig. 245: 10.

87 D. Yntema 1990, fig. 233: 11.

88 D. Yntema 1990, fig. 220: 4.

89 D. Yntema 1990, fig. 17: 6–8.

90 The pottery finds from the Early geometric phase have so far been confirmed only in Central Dalmatia; N. Petrić 1997–1998.

91 D. Yntema 1990, fig. 204: 14, 15; fig. 209: 38.

92 D. Yntema 1990, 229, fig. 209: 18–20; fig. 220: 25.

NOVE VAZE

Posebno izdvajamo keramiku mješovitog tipa, odnosno keramiku s trakama, koja se u literaturi nerijetko referira terminom *nove vaze (Vasi Nuovi)*.⁹³ Prije svega treba objasniti njezino podrijetlo, koje se veže uz grčke kolonije u Tarantskom zaljevu.

Apulska predrimaska keramika se, prema De Juliisu, dijeli na sljedeće tri kategorije: autohtona keramika, keramika grčke proizvodnje i keramika mješovitog tipa. Karakteristika posljednje hibridne su tehničko-stilske značajke, grčke i autohtone, koje su spojene i transformirane u autohtonim radionicama.⁹⁴ U tu kategoriju spada keramika s trakama, odnosno *ceramica a fasce*,⁹⁵ koju nalazimo i na istočnoj jadranskoj obali.⁹⁶ Početak proizvodnje te keramike u Dauniji datira u drugu polovinu 5. st. pr. Kr., a intenzivno se razvija tijekom cijelog 4. st. pr. Kr. kada polako počinje dominirati nad proizvodnjom subgeometrijske keramike.⁹⁷ U istom stoljeću javlja se i moda fitomorfnih ukrasa, pa se tako osim posuda ukrašenih jednostavnim trakama i horizontalnim linijama pojavljuju i posude detaljno ukrašene biljnim motivima unutar prostora između horizontalnih linija. Dekoracija je izvedena uglavnom smeđom do narančastom bojom. Oblici su raznoliki i brojni, ali se kao najčešći mogu izdvojiti kantarsi, vrčevi i ole.⁹⁸

Malo se zna o tom tipu keramike, a razlog tome su poteškoće oko složenosti u njezinu dekorativnom i morfološkom repertoaru.⁹⁹ U ranijim istraživanjima, na području Daunije ona se promatrala kao dio subgeometrijske treće faze po De Juliisu.¹⁰⁰ Yntema ovaj tip keramike naziva *banded wares*, koji nastaje u 6. st. pr. Kr., kada regionalni stilovi južne Italije pod grčkim utjecajem umjesto prijašnje ornamentacije koriste horizontalne trake ili valovite linije kao glavni ukras na posudama.¹⁰¹

Iz korpusa južnoitalske mat slikane keramike pronađene u Zadru u istraživanjima provedenim do 1989. godine za ovaj rad izdvojeno je 14 ulomaka koji bi prema stilskim karakteristikama mogli pripadati toj fazi južnoitalske mat

NEW VASES

This paper gives particular prominence to the mixed-type pottery – the banded pottery – often referred to in literature as *new vases (Vasi nuovi)*.⁹³ First of all, we should explain its origin, associated with the Greek colonies in the Bay of Taranto.

De Juliis divides the Apulian pre-Roman pottery into three categories: autochthonous pottery, Greek pottery and mixed-type pottery. The last one is characterized by the technical and style features – Greek and autochthonous – merged and transformed in autochthonous workshops.⁹⁴ This category comprises the banded pottery, *ceramica a fasce*,⁹⁵ found also in Eastern Adriatic.⁹⁶ The beginning of the production of this pottery is dated to the second half of the 5th century BC, and its intensive development took place throughout the 4th century BC, when it slowly begins to dominate over the production of the Subgeometric pottery.⁹⁷ The same century saw the arrival of the phytomorph fashion: in addition to the vessels decorated with plain bands and horizontal lines, the vessels with detailed plant motifs between the horizontal lines were also introduced. The decoration is mostly of brown to orange color. The shapes are varied and numerous, but the most frequent ones are kantharoi, jugs and ollas.⁹⁸

Little is known about this type of pottery due to the difficulties arising from the complexity of its decorative and morphological repertoires.⁹⁹ During earlier excavations in Daunia region, it was considered as part of De Juliis's Subgeometric phase 3.¹⁰⁰ Yntema calls this type of pottery *banded wares*. It appeared in the 6th century BC, when – under Greek influence – the regional styles of South Italy abandoned the earlier ornaments and switched to horizontal bands or wavy lines as the principal pottery decorations.¹⁰¹

Of all the South Italian matt-painted pottery found in Zadar in the excavations carried out until 1989, fourteen fragments are presented in this work. Based on their style characteristics, they could belong to this phase of the South Italian matt-painted pottery (Pl. 9). Among them is a

93 K. Mihovilić 1996, 40–41; 2013, 264; M. Blečić Kavur 2015, 199.

94 E. M. De Juliis 1997, 7–10; V. Nizzo 2007, 275.

95 *Ceramica a fasce e di tipo misto* svoje podrijetlo vuče iz grčkih kolonija u Tarantskom zaljevu, a pod utjecajem istih grčkih kolonija nastaje *ceramica a fasce e di tipo misto messapica e peucezia*. No, s obzirom na to kako grčki utjecaj kasnije dopire do Daunije, *ceramica a fasce e di tipo misto daunia* proizvodi se nešto kasnije i djelomično modificira svoj karakter; E. M. De Juliis 1997, 7–10; V. Nizzo 2007, 275.

96 U nezaključnoj grobnici istraženoj 1981. godine pronađeno je čak 18 posuda koje su ukrašene horizontalnim trakama i linijama; K. Mihovilić 1996; T. XIV, T. XV; Ulomci takvih posuda dokumentirani su i u Rovinju; D. Matošević, K. Mihovilić 2004, 15; T. 8: 5, 6, 8, 9, 12, 13, 14; u Osoru gdje je jedan ulomak ukrašen viticom bršljana, M. Blečić Kavur 2015, 199; sl. 70A; na Gradini u Zemunik, M. Čelhar, I. Borzić 2016, 76, T. 14: 1–3; te u istraživanjima samostanskog sklopa sv. Nikole u Zadru, M. Pešić 2017, 18, T. 3: 21, 22, 23.

97 D. Yntema 1990, 341; E. M. De Juliis 1997, 116.

98 E. M. De Juliis 1997, 116, figs. 129–131.

99 V. Nizzo 2007, 276.

100 E. M. De Juliis 1977, 56–57.

101 D. Yntema 1990, 333.

93 K. Mihovilić 1996, 40–41; 2013, 264; M. Blečić Kavur 2015, 199.

94 E. M. De Juliis 1997, 7–10; V. Nizzo 2007, 275.

95 *Ceramica a fasce e di tipo misto* has its origin in Greek colonies in Bay of Taranto. Under the influence of the same colonies, *ceramica a fasce e di tipo misto messapica e peucezia* also appeared. However, since the Greek influence later reached Daunia, *ceramica a fasce e di tipo misto daunia* was produced somewhat later and its character was partly modified; E. M. De Juliis 1997, 7–10; V. Nizzo 2007, 275.

96 In a Nesactium tomb researched in 1981, there were as many as 18 vessels decorated with horizontal bands and lines; K. Mihovilić 1996; T. XIV, T. XV; Fragments of such vessels were also recorded in Rovinj; D. Matošević, K. Mihovilić 2004, 15; T. 8: 5, 6, 8, 9, 12, 13, 14; in Osor, where one fragment is decorated with an ivy tendril, M. Blečić Kavur 2015, 199; fig. 70A; at Gradina in Zemunik, M. Čelhar, I. Borzić 2016, 76, T. 14: 1–3; and during excavations at complex of St. Nicholas' Monastery in Zadar, M. Pešić 2017, 18, T. 3: 21, 22, 23.

97 D. Yntema 1990, 341; E. M. De Juliis 1997, 116.

98 E. M. De Juliis 1997, 116, figs. 129–131.

99 V. Nizzo 2007, 276.

100 E. M. De Juliis 1977, 56–57.

101 D. Yntema 1990, 333.

slikane keramike (T. 9). Među njima se nalazi i trakasta ručka (T. 9: 63) koja dekoracijom i oblikom sliči onoj na vrču iz nezakcijske grobnice istražene 1981. godine.¹⁰² Jedan ulomak ukrašen je vegetabilnim motivima izvedenim u crvenoj boji (T. 9: 64), kakvi su nam poznati iz Ofanto IIB faze,¹⁰³ Listata faze,¹⁰⁴ ali i kod keramike mješovitog tipa.¹⁰⁵ No, s obzirom na činjenicu kako je Listata zabilježena samo u dolini Ofanto, izglednije je kako se radi o keramici mješovitog tipa. Ornamentalno je zanimljiv i ulomak s valovitom linijom omeđenom točkama ispod koje su široke vodoravne linije (T. 9: 65). Dekoracija je izvedena u crnoj boji. Motiv tako izvedenih velikih točki nalazimo u De Juliisovoj sintezi pod motivima Daunio III faze.¹⁰⁶ No dekoracija na ulomku iz Zadra ipak je nešto drukčije izvedena, pa je trenutačno teško izvoditi konkretnije zaključke o njegovoj tipološko-kronološkoj pripadnosti.

strap handle (Pl. 9: 63) which, by its decorations and shape, resembles the one on the jar from a Nesactium tomb researched in 1981.¹⁰² One fragment is decorated with the plant motifs rendered in red paint (Pl. 9: 64), known to use from Ofanto phase 2B,¹⁰³ Listata phase,¹⁰⁴ and in the mixed-type pottery.¹⁰⁵ However, since Listata phase has been recorded only in Ofanto Valley, it seems more likely that the pottery in question is of the mixed type. Another fragment with interesting ornaments is presented here: it has a wavy line bordered with dots, under which wide horizontal lines can be seen (Pl. 9: 65). The decorations are black. The motif of such large dots can be found in De Juliis's synthesis under the motifs of Daunio phase 3.¹⁰⁶ But the decoration on the Zadar fragment is rendered somewhat differently and, at the moment, it is difficult to make any specific conclusions about its typology and chronology.

Slika 1. Ulomci južnoitalske mat slikane keramike iz Zadra
Figure 1. Fragments of South Italian matt-painted pottery from Zadar

foto / photo by: I. Škoro

102 K. Mihovilić 1996, T. XIV: 226.
103 D. Yntema 1990, 265; fig. 245: 4, 25.
104 D. Yntema 1990, fig. 258: 5.
105 E. M. De Juliis 1997, 116.
106 E. M. De Juliis 1977, T. L: 22.

102 K. Mihovilić 1996, T. XIV: 226.
103 D. Yntema 1990, 265; fig. 245: 4, 25.
104 D. Yntema 1990, fig. 258: 5.
105 E. M. De Juliis 1997, 116.
106 E. M. De Juliis 1977, T. L: 22.

RASPRAVA

U analizi je prikupljeno ukupno 458 ulomaka koji se pripisuju južnoitalskoj mat slikanoj keramici. Kada uzmemo u obzir cjelokupnu keramičku građu, najviše je ulomaka koji su neodređivi, čak 56 % (sl. 2). Radi se o malim ulomcima stijenki posuda koje na sebi ili nemaju očuvanu boju uopće ili imaju sačuvanu jednu ili dvije oslikane crne linije (sl. 1). Samo na temelju takve dekoracije nemoguće ih je tipološki i kronološki odrediti.

Sljedeća grupa najbrojnije keramičke građe ona je iz druge subgeometrijske faze. Među pregledanim ulomcima njih čak 23 % pripada toj fazi. No to ne mora nužno značiti da se uvoz tih posuda povećava. Ulomci iz te faze najbrojniji su jednostavno zato što ih je najlakše prepoznati po slobodnijoj uporabi crvene boje koja se sada koristi i za izradu motiva i širokih traka. Sve ostale faze zastupljene su u otprilike jednakom postotku. Srednja geometrijska faza, subgeometrijska faza I i *nove vaze* zastupljene su sa svega 6 % primjeraka. Ulomci kasnogeometrijskih posuda zastupljeni su sa samo 3 % primjeraka (sl. 2). Začuduje mala prisutnost keramike iz Ofanto I faze, koja se inače smatra najšire distribuiranom i najbrojnije zastupljenom. No treba imati na umu da to svakako nije stvarna situacija zastupljenosti keramike pojedinih faza daunijske mat slikane keramike u Zadru, već je rezultat loše očuvanosti prapovijesnih slojeva grada, a time i keramičkih ulomaka.

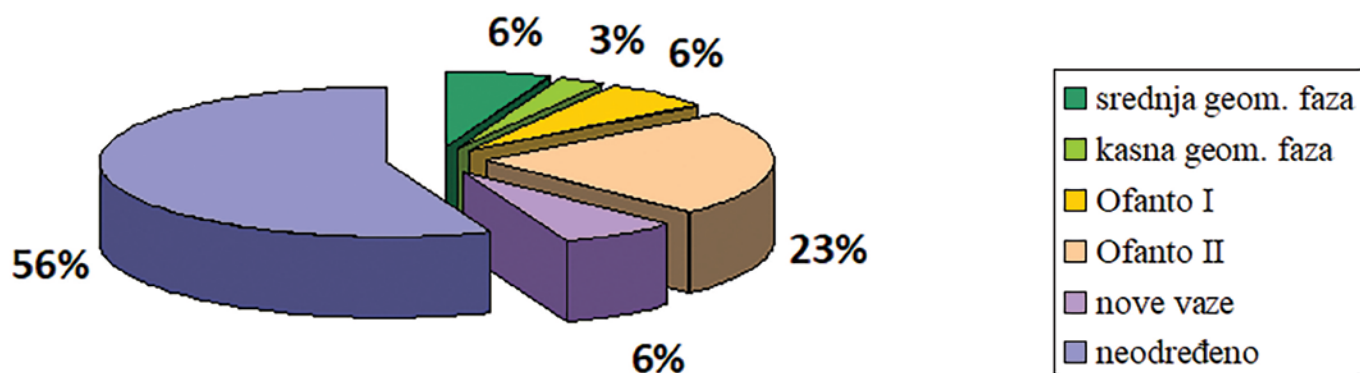
Oblici daunijske mat slikane keramike, koji su zastupljeni na prostoru istočnog Jadrana i neposrednog zaleđa, većinom su krateri/ole, vrčevi i askosi, dok su

DISCUSSION

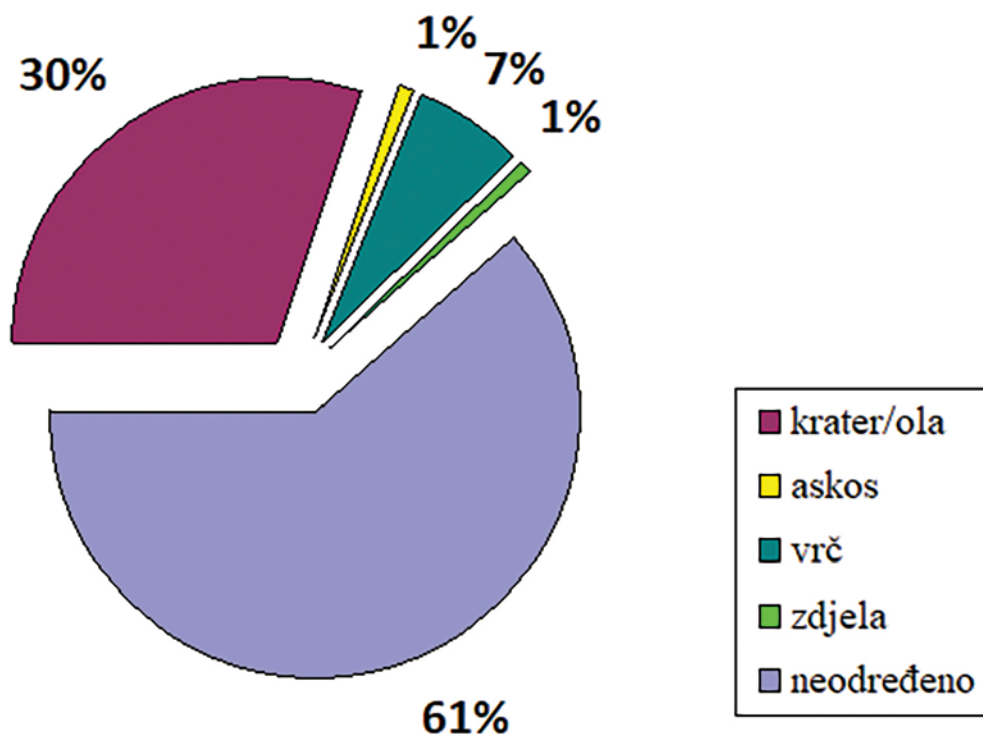
A total of 458 fragments attributed to South Italian matt-painted pottery were collected for the analysis. When all the pottery finds are taken into account, the unidentifiable fragments account for the most of them, as much as 56% (Fig. 2). These are very small fragments of vessel walls that either totally lack paint or have one or two black lines preserved (Fig. 1). It is impossible to make any conclusions about their typology and chronology only on the basis of such decorations.

The following most numerous group of pottery finds is the one from the Subgeometric phase 2. Of the fragments analyzed, as much as 23% belong to this phase. It does not necessarily indicate growing import of these vessels. The fragments from this group are so numerous simply because ample use of red color for painting motifs and wide bands in this phase makes them easier to recognize. All other phases are represented in roughly identical percentages. The specimens from Middle Geometric phase, Subgeometric phase 1 and *new vases* account for only 6%. The fragments of Late Geometric vessels account for only 3% (Fig. 2). Surprisingly underrepresented is the pottery from Ofanto phase 1, usually considered the most widely distributed pottery with the most specimens. But one should keep in mind that these figures do not reflect the real distribution of the pottery from particular phases of the Daunian matt-painted pottery in Zadar; it is merely because the city's prehistoric layers – including the pottery fragments in them – are poorly preserved.

The Daunian matt-painted pottery represented in Eastern Adriatic and its immediate hinterland mostly include krateres/ollas, jugs and askoi. Other types of vessels

Slika 2. Postotak zastupljenosti faza daunijske mat slikane keramike
Figure 2. Percentage of particular phases of Daunian matt-painted pottery

Slika 3. Postotak zastupljenosti oblika daunijske mat slikane keramike

Figure 3. Percentage of types of vessels in Daunian matt-painted pottery

izradila / prepared by: I. Škoro

drugi oblici veoma rijetki.¹⁰⁷ To nam potvrđuju i nalazi iz Zadra (sl. 3). Od ukupne keramičke građe 30 % možemo pripisati posudama tipa krater/ola, vrčevima možemo pripisati 7 %, askosima i zdjelama tek 1 % ulomaka. No ponovno nailazimo na problem fragmentiranosti ulomaka zbog čega je za čak 61 % ulomaka nemoguće sa sigurnošću reći kojem su tipu posude pripadali.

Zanimljivo je kako na istočnom Jadranu, koliko nam je poznato, još nije zabilježena prisutnost jednog od, uz krater, najkarakterističnijih oblika daunijske keramike, a to je posuda tipa *atingitoio*.¹⁰⁸ Zašto je tome tako, teško je odgovoriti.

Na 13 ulomaka iz korpusa pregledane keramike prisutne su perforacije (sl. 4) koje su označavale mjesta krpavanja, odnosno ponovnog vezivanja popravljenih posuda. Da je popravljavanje posuda bila česta praksa, pokazuju i ulomci iz kataloga poput oboda tzv. *funnel* kratera s ljevkastim izljevom (T. 4: 24; T. 5: 26, 27). Popravljeni su i daunijski askosi iz Nezakcija, a na jednom ulomku askosa sačuvana je i olovna spona kojom su se dijelovi posude vezali.¹⁰⁹ To nam govori o tome koliko su dragocjene importirane posude bile.

Treba spomenuti kako se često uz daunijsku mat slikanu keramiku nalaze i ulomci dolija, odnosno velikih

are very rare.¹⁰⁷ The same can be said for the Zadar finds (Fig. 3). Of all the pottery finds, krateres/ollas account for 30%, jugs account for 7% and askoi and bowls only 1% of the fragments. Which leads us again to the problem that as much as 61% of the fragments are too small to be identified as having belonged to particular types of vessels.

Interestingly, to our best knowledge, not one specimen of *atingitoio* has been found in Eastern Adriatic yet, although – together with the krater – it was one of the most typical vessels of the Daunian pottery.¹⁰⁸ Why is that so, it is hard to explain.

Perforations can be seen on 13 fragments among the specimens analyzed (Fig. 4). They indicate the places where vessels were mended and where their broken pieces were tied back together. Some fragments in the catalogue, like the rims of the so-called *funnel* krateres with funnel-shaped mouths, indicate that mending of pottery was a widespread practice (Pl. 4: 24; Pl. 5: 26, 27). The Daunian askoi from Nesactium were also mended. One askos fragment still contains a lead clamp used for tying the pieces together.¹⁰⁹ This tells us how precious those imported vessels were.

It should be noted here that the Daunian matt-painted pottery finds are often accompanied by the fragments of dolia, large spherical vessels used for storing food or

107 Š. Batović 1976, 61; E. M. De Juliis 1977, 86; M. Čelhar, I. Borzić 2016, 74.

108 D. Yntema 1990, fig. 231: 10; *Attingitoio* je plitka posuda, otvorenog oboda s jednom ili dvije vertikalno postavljene trakaste ručke; D. Yntema 1990, 243. Prijevod s talijanskog je „paljak“ ili „kutlača“.

109 K. Mihovilić 2009, 49.

107 Š. Batović 1976, 61; E. M. De Juliis 1977, 86; M. Čelhar, I. Borzić 2016, 74.

108 D. Yntema 1990, fig. 231: 10; *Attingitoio* is a shallow vessel with an open rim and with one or two vertically attached strap handles; D. Yntema 1990, 243.

109 K. Mihovilić 2009, 49.

Slika 4. Ulomak daunijske mat slikane keramike s ostacima crvene boje i šest perforacija

Figure 4. Fragment of Daunian matt-painted pottery with traces of red paint and six perforations

foto / photo by: I. Škoro

loptastih posuda koje su služile kao spremišta hrane ili pića, za koje se također smatra da potječu iz južne Italije.¹¹⁰ Velik ih je broj pronađen i na području sjeverne Dalmacije,¹¹¹ pa ni Zadar nije iznimka. U istraživanjima kompleksa Samostana Sv. Marije pronađena su dva, a u istraživanjima istočnog djela foruma 1971. godine jedan ulomak koji pripada tipu takvih posuda (sl. 5).¹¹²

ZAKLJUČAK

Istočna jadranska obala sa svojim lagunama i otocima pružala je utočišta brojnim plovilima. Njezine geografske karakteristike bile su dovoljne za komercijalnu plovidbu brodova relativno skromnih razmjera u predrimskom razdoblju.¹¹³ Južnoitalska mat slikana keramika jedan je od najranijih importa koji dokazuje intenzivne kontakte unutar Jadranskog bazena i njegova zaleđa te označava kulturne, gospodarske i prije svega društvene odnose dviju jadranskih obala u razdoblju željeznog doba. Kontakti su se održavali preko nekoliko glavnih putova.¹¹⁴ Najbolju prometnicu ipak je predstavljalo more. Posebno treba istaknuti mali arhipelag Palagruže koji je smješten

110 Š. Batović 1980, 73; 1987, 387.

111 Ulomci dolija dokumentirani su u Ninu; Š. Batović 1969, 48; 1973, 405–406, figs. 10, 11, 12, 13, 412; Bribiru, Š. Batović 1980, 73–74, T. XII; Jagodnji Gornjoj, Š. Batović 1974, T. X, XI; Zemuniku, M. Čelhar, I. Borzić 2016, 71 te u Pašmanskom kanalu, gdje se pretpostavlja nalazište brodoloma iz Apulije iz 6. st. pr. Kr., Z. Brusić *et al.* 2001, 29–30.

112 Obodi velikih loptastih posuda uvezenih iz južne Italije izloženi su i u stalnom postavu Arheološkog muzeja Zadar.

113 M. C. D' ercole 2006, 94.

114 Jedan od glavnih putova tekao je oko sjevernog Jadrana i nastavljao se preko Trsta i Ljubljane, zatim dalje dolinom Save, povezujući na taj način Italiju s Istrom i jugozapadnom Slovenijom, odnosno histarsku s venetskom, svetolucijskom, notranjskom i dolenskom kulturnom skupinom. Istočna Istra povezana je s Hrvatskim primorjem koje je preko otoka povezano sa sjevernom i srednjom Dalmacijom. Na taj način Histri su održavali kontakte s Liburnima, koji su bili povezani i s Japodima preko planinskih prijevoja Velebita te dolinama Zrmanje, Krke i Une. Bitno je spomenuti i dolinu rijeke Neretve koja je pružala pogodan pravac trgovanja prema unutrašnjosti Balkana; Š. Batović 1979, 24.

drinks, also believed to originate from South Italy.¹¹⁰ Many of them were found in Northern Dalmatia, too,¹¹¹ so Zadar is no exception. Two such fragments were found during the excavations at St. Mary's Monastery and another fragment belonging to this type of vessel was excavated in the eastern part of the Forum in 1971 (Fig. 5).¹¹²

Slika 5. Ulomak dolije s istraživanja istočnog dijela foruma 1971. godine

Figure 5. Fragment of dolium excavated in eastern part of the Forum in 1971

foto / photo by: I. Škoro

CONCLUSION

Throughout history, Eastern Adriatic and its numerous lagoons and islands have harbored many ships. Its geographic features enabled commercial navigation of the ships of relatively modest proportions in the pre-Roman period.¹¹³ South Italian matt-painted pottery is one of the earliest imported goods that can be seen as evidence of intensive contacts within the Adriatic Basin and its hinterland and that indicates cultural, economic and – first of all – social relations between the two Adriatic coasts in Iron Age. The contacts were maintained via several routes,¹¹⁴ but the best communication was the sea. We should

110 Š. Batović 1980, 73; 1987, 387.

111 Fragments of dolia were documented in Nin; Š. Batović 1969, 48; 1973, 405–406, figs. 10, 11, 12, 13, 412; Bribir, Š. Batović 1980, 73–74, T. XII; Jagodnja Gornja, Š. Batović 1974, T. X, XI; Zemunik, M. Čelhar, I. Borzić 2016, 71 and in Pašman Channel, where a 6th-century BC Apulian shipwreck is believed to be located, Z. Brusić *et al.* 2001, 29–30.

112 The rims of the large spherical vessels imported from South Italy can be seen in the permanent display of Archaeological Museum Zadar.

113 M. C. D' ercole 2006, 94.

114 One of the main communications was the road around Northern Adriatic that continued via Trieste and Ljubljana and then down the Sava River Valley, thus connecting Italy with Istria and Southwestern Slovenia – in other words, connecting the cultural groups of Histria, Veneto, St. Lucia, Inner Carniola and Lower Carniola. Eastern Istria is connected with Croatian Littoral which, in turn, is connected with North and Central Dalmatia via the islands. This way, the Histri maintained their contacts with the Liburnians, who, in turn, were connected with the Iapodes via the Velebit Mountain passes and the river valleys of the Zrmanja, Krka and Una. We should also mention here the Neretva River Valley which provided a favorable trading route towards the Balkans hinterland; Š. Batović 1979, 24.

na podjednako udaljenosti od poluotoka Gargano i vanjskih dalmatinskih otoka Sušca i Lastova.¹¹⁵ Zahvaljujući tako pogodnom geografskom položaju preko Palagruže tekao je jedan od glavnih jadranskih pomorskih puteva od poluotoka Gargano preko arhipelaga Tremita i Palagruže sve do Visa i drugih srednjodalmatinskih otoka.¹¹⁶ Na taj način daunijska keramika se iz luka u Manfredonjskom zaljevu dopremala do srednje i južne Dalmacije. To nam dokazuje jedan fragment daunijske keramike pronađen na Palagruži.¹¹⁷

Osnovni poticaji za uspostavu trgovine bili su potražnja za sirovinama i različitim resursima prehrambene proizvodnje. Keramika iz južne Italije tako je dolazila zajedno s ostalim materijalom kojim se trgovalo, poput žitarica i vina, dok se s prostora današnje Slovenije nabavljao metal iz bogatih ležišta željezne rude.¹¹⁸ Pretpostavka o uvozu žita, kasnije vina i ulja iz Apulije,¹¹⁹ nadovezuje se i na česte ulomke dolija, kojima u literaturi također nije posvećena dovoljna pažnja.

Daunijska keramika s prostora notranjske, dolenske i histarske skupine dobro je poznata te tipološki kronološki determinirana zahvaljujući objavama kojih ima nekoliko.¹²⁰ Većinom se nalazi u grobovima, iako novija istraživanja u Istri pokazuju da je dobro zastupljena i u naseobinskim slojevima.¹²¹ U Istri i Sloveniji čak dolazi i do oponašanja daunijskih oblika.¹²² Keramika iz rane geometrijske faze zasada je potvrđena samo na srednjodalmatinskom prostoru.¹²³ Prostor srednje i južne Dalmacije inače je siromašan nalazima daunijske keramike u usporedbi s Istrom i sjevernom Dalmacijom. Međutim, novija istraživanja donose sve veću količinu daunijske keramike iz uglavnom naseobinskog konteksta.¹²⁴ Zbog toga je gotovo uvijek u fragmentiranom stanju što često otežava njezinu preciznu tipološku i kronološku determinaciju.

Lokacije sa zadarskog poluotoka s potvrđenim nalazima daunijske mat slikane keramike iz istraživanja do 1989. godine koncentrirane su na užem, zapadnom dijelu poluotoka (karta 1).¹²⁵ Značajna količina daunijske mat slikane keramike objavljene 2017. godine potječe s nekoliko prostorno bliskih lokacija na zadarskom poluotoku, koje su

mention here the small group of islands called Palagruža, located halfway between Gargano Peninsula and the outlying Dalmatian islands Sušac and Lastovo.¹¹⁵ Because of such a favorable geographical position, Palagruža was on one of the main seafaring routes in the Adriatic, connecting Gargano Peninsula, Tremiti and Palagruža and Vis and other Central Dalmatian islands.¹¹⁶ This way, Daunian pottery was transported from the ports in Bay of Manfredonia to South and Central Dalmatia. Evidence for it is a fragment of Daunian pottery found on Palagruža.¹¹⁷

The demand for raw materials and various resources was the main stimulus for establishing the trade routes. The pottery from South Italy was thus transported together with other traded goods such as cereals or wine. Metal from rich iron ore sediments was imported from the present-day Slovenia.¹¹⁸ The hypothesis about imports of grain – and later wine and oil – from Apulia¹¹⁹ is based on frequent finds of dolium fragments. These finds deserve more attention in literature than has been paid to them so far.

The Daunian pottery from Inner Carniola, Lower Carniola and Istria is well-known. Its typology and chronology were published on several occasions.¹²⁰ These finds mostly come from graves, although recent excavations in Istria have shown that this pottery is also represented in the settlement layers.¹²¹ In Istria and Slovenia there were even imitations of the Daunian pottery.¹²² So far, the pottery from the Early Geometric phase has been confirmed only in Dalmatia.¹²³ Daunian pottery finds are much less frequent in Central and South Dalmatia than in Istria and North Dalmatia. However, excavations are yielding growing quantities of Daunian pottery, mostly from the settlement context.¹²⁴ This is why it is almost always fragmented, which often makes its typological and chronological analysis difficult.

On Zadar Peninsula, the sites with confirmed finds of Daunian matt-painted pottery (this refers to the excavations carried out until 1989) are concentrated on the narrow western part of the peninsula (Map 1).¹²⁵ Significant quantities of the Daunian matt-painted pottery published in 2017 come from several sites on the peninsula close to each other, where excavations were conducted in the

115 L. Šešelj 2010, 380.

116 M. Kozličić, J. Faričić 2004, 35; M. Kozličić, M. Bratanić 2006, 111.

117 B. Kirigin *et al.* 2009, 139.

118 N. Poli 2008, 432; P. Turk, I. Murgelj 2008, 170–171.

119 L. Šešelj 2010, 510.

120 D. Glogović 1979; K. Mihovilić 1996; 2001; P. Turk, I. Murgelj 2008, 170–171.

121 D. Matošević, K. Mihovilić 2004.

122 Imitacije loptastog oblika daunijskog kratera pronađene su u nezakijskim grobovima IV/34, I/4, I/13 i I/1; K. Mihovilić 2013, 206. U Sloveniji je slučaj oponašanja kratera zabilježen u Dragatušu i Dobrniču; Š. Batović 1976; sl. 24; D. Yntema 1990, fig. 223; P. Turk, I. Murgelj 2008, 169.

123 N. Petrić 1999, 43–46, T. I–II, T. III: 1.

124 B. Marijan 2000, sl. 13: 18; V. Barbarić 2006, 58, sl. 11; B. Kirigin *et al.* 2009, 139; I. Borzić *et al.* 2017, 63–64.

125 Radi se o sljedećim lokacijama: kompleks samostana i crkve Sv. Marije, zgrada socijalnog osiguranja, sonda SZ od Komunalne banke, sonda južno od Samostana sv. Frane, istočni kut foruma te južni dio kapitolija.

115 L. Šešelj 2010, 380.

116 M. Kozličić, J. Faričić 2004, 35; M. Kozličić, M. Bratanić 2006, 111.

117 B. Kirigin *et al.* 2009, 139.

118 N. Poli 2008, 432; P. Turk, I. Murgelj 2008, 170–171.

119 L. Šešelj 2010, 510.

120 D. Glogović 1979; K. Mihovilić 1996; 2001; P. Turk, I. Murgelj 2008, 170–171.

121 D. Matošević, K. Mihovilić 2004.

122 Imitations of the spherical Daunian krateres were found in Graves IV/34, I/4, I/13 and I/1 in Nesactium; K. Mihovilić 2013, 206. In Slovenia, imitations of krateres were found in Dragatuš and Dobrnič; Š. Batović 1976; fig. 24; D. Yntema 1990, fig. 223; P. Turk, I. Murgelj 2008, 169.

123 N. Petrić 1999, 43–46, T. I–II, T. III: 1.

124 B. Marijan 2000, fig. 13: 18; V. Barbarić 2006, 58, fig. 11; B. Kirigin *et al.* 2009, 139; I. Borzić *et al.* 2017, 63–64.

125 These sites include St. Mary's Monastery and Church, Social Insurance Administration Building, a trench southwest of Communal Bank, a trench south of St. Francis' Monastery, eastern corner of the Forum and southern part of the Capitolium.

istraživane u devedesetima i u 21. stoljeću.¹²⁶ Dakle, ulomke daunijske mat slikane keramike pronalazimo na širem prostoru zadarskog poluotoka, ali i izvan njega.¹²⁷

1990s and in the 21st century.¹²⁶ Obviously, fragments of Daunian matt-painted pottery are found throughout Zadar Peninsula and outside it.¹²⁷

Karta 1. Satelitski snimak zadarskog poluotoka s označenim lokacijama pronalaska daunijske mat slikane keramike iz istraživanja do 1989. godine (1. Kompleks samostana i crkve Sv. Marije, 2. Zgrada socijalnog osiguranja, 3. Komunalna banka, 4. Sonda južno od Samostana sv. Frane, 5. Istočni kut foruma, 6. Kapitolij)

Map 1. Satellite image of Zadar Peninsula with designated sites with Daunian matt-painted pottery finds until 1989 (1. St. Mary's Monastery and Church, 2. Social Insurance Administration Building, 3. Communal Bank, 4. Trench south St. Francis' Monastery, 5. Forum – eastern corner, 6. Capitolium)

izvor / source: ARKOD - Preglednik (3. ožujak 2020.) / ARKOD (3 March, 2020); obradila / edited by: I. Škoro

126 Riječ je o sljedećim lokalitetima: dvorište Bogoslovnog sjemeništa, sjeverni trijem kapitolija, kapela sv. Stošije i Gradska straža; N. Čondić, M. Vuković 2017, 74–83.

127 Poput onih pronađenih na lokaciji Relja 1989. godine; Z. Brusić, S. Gluščević 1991, 19–21; Z. Brusić 2001, 48; S. Gluščević 2005, 330.

126 These sites include Theological Seminary courtyard, Capitolium's northern portico, St. Anastasia's Chapel and City Guard Building; N. Čondić, M. Vuković 2017, 74–83.

127 Like the ones found at Relja site in 1989; Z. Brusić, S. Gluščević 1991, 19–21; Z. Brusić 2001, 48; S. Gluščević 2005, 330.

Na temelju do sada poznatih ulomaka daunijske keramike, uključujući i one objavljene u ovom radu, možemo zaključiti sljedeće. Import u obliku južnoitalske mat slikane keramike govori nam o vrlo ranoj komunikaciji između apulskih i željeznodobnih zajednica koje su obitavale na obali istočnog Jadrana i zaleđa. Uvoz materijala iz južne Italije kontinuirano je trajao tijekom željeznog doba, samo je dolazilo do promjene mode, odnosno repertoara posuda. Zbog sve veće prisutnosti Grka u južnoj Italiji, moda se mijenja i uvozi se keramika mješovitog tipa (*ceramica a fasce e di tipo misto*), odnosno *nove vase*. U drugoj polovini 4. st. pr. Kr. osnivaju se grčke radionice u Salentu, Peucetiji i Dauniji, zatim se počinju uvoziti južnoitalske crvenofiguralne posude te *Gnathia* posude iz Apulije.¹²⁸ Tradicija izvoza daunijske keramičke proizvodnje nastavlja se i u helenističkom razdoblju. Dolaskom Grka na prostor gornjeg Jadrana, trgovački kontakti između dviju jadranskih obala se ne prekidaju. Dolazi samo do promjene mode, pa se daunijski loptasti krateri u helenističko vrijeme polako zamjenjuju crvenofiguralnim apulskim zvonolikim kraterima i *Gnathia* keramikom.¹²⁹

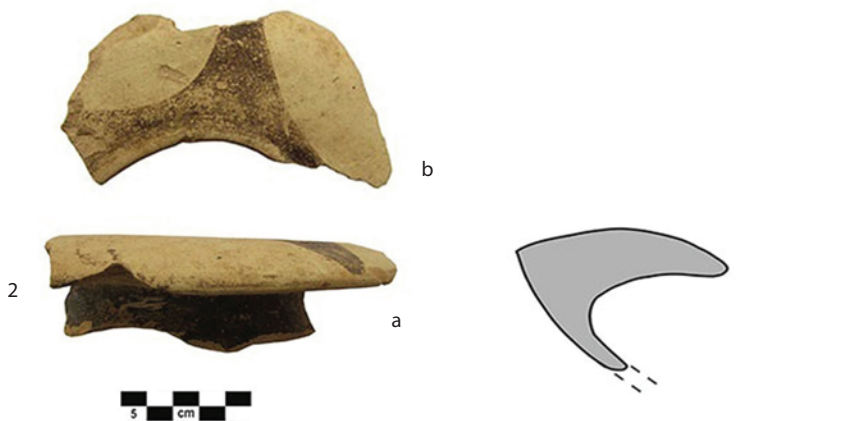
Daunijska keramika rasprostranjena je po cijeloj istočnoj jadranskoj obali, a broj njezinih nalazišta postupno se povećava novim arheološkim istraživanjima. Publiciranjem nalaza daunijske keramike s odgovarajućom tipološkom i kronološkom atribucijom ne samo da upotpunjujemo kartu njezine distribucije već doprinosimo boljem poznavanju željeznodobnih zajednica na Jadranu. Zadar, koji se tradicionalno promatra kao središte Liburnije, posebno je značajan u tom pogledu.

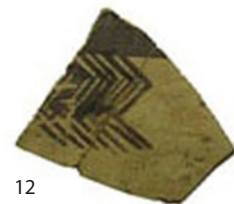
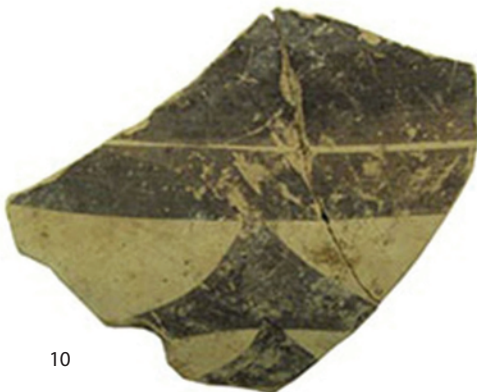
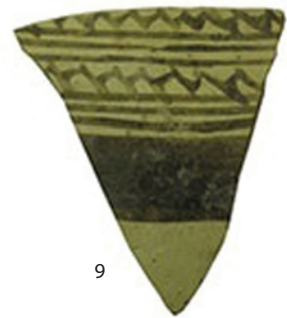
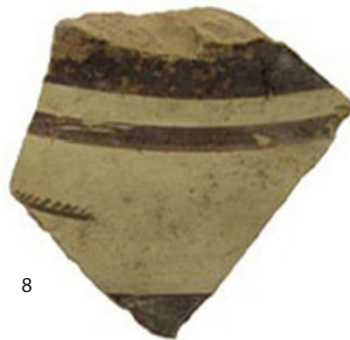
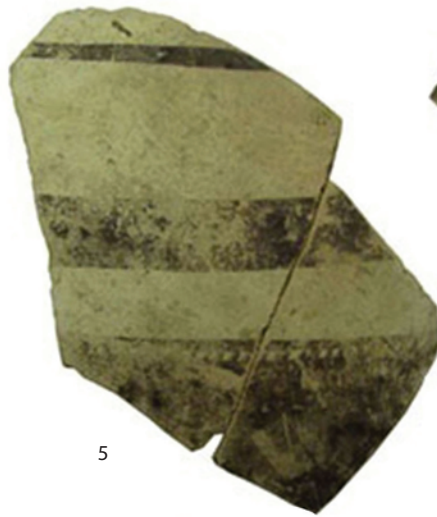
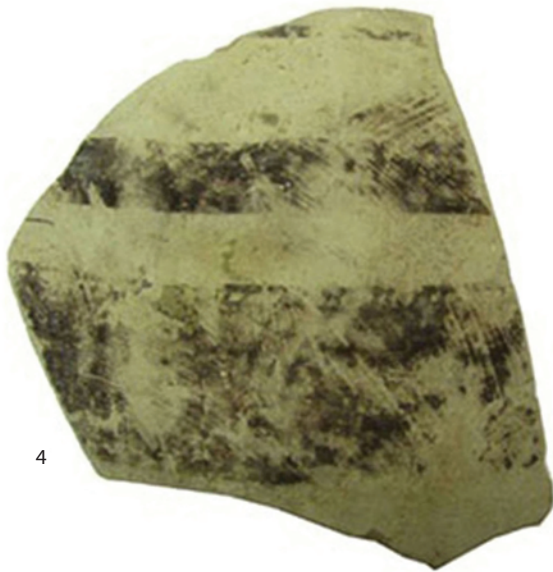
Based on the fragments of Daunian pottery known so far, including the ones published in this paper, we can conclude the following: The imported South Italian matt-painted pottery can be seen as evidence of very early contacts between Apulian communities and the Iron Age communities in Eastern Adriatic and its hinterland. The import of goods from South Italy continued throughout the Iron Age, only the fashion (repertoire) of the pottery was changing. Due to the growing presence of the Greeks in South Italy, the fashion changed and the pottery of a mixed type (*ceramica a fasce e di tipo misto*) – or *new vases* – were now imported. In the second half of the 4th century BC, Greek workshops were founded in Salento, Peucetia and Daunia and the import of South Italian red-figure ware and Apulian *Gnathia* ware began.¹²⁸ The tradition of exporting Daunia pottery products continued in the Hellenistic period. The arrival of the Greeks in Upper Adriatic did not end the trade between the western and eastern Adriatic coasts. Only the fashion changed: in the Hellenistic period, the Daunian spherical krateres were gradually replaced with Apulian bell-shaped red-figure krateres and *Gnathia* ware.¹²⁹

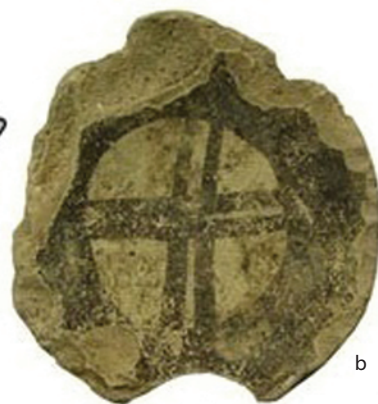
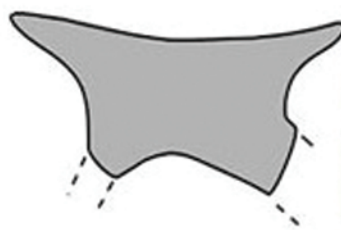
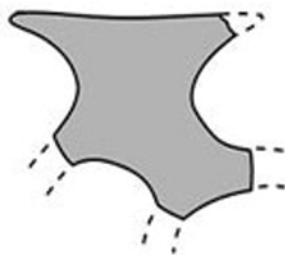
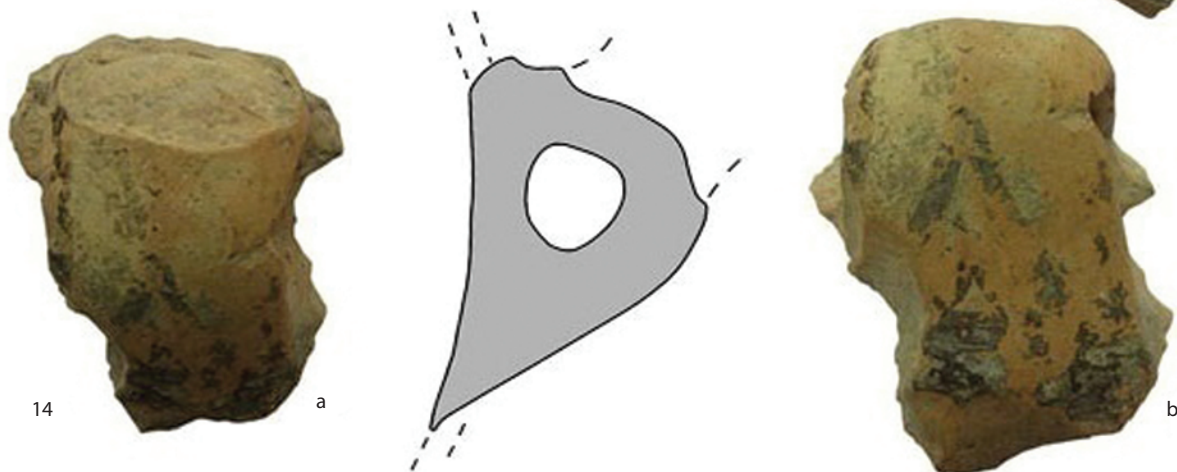
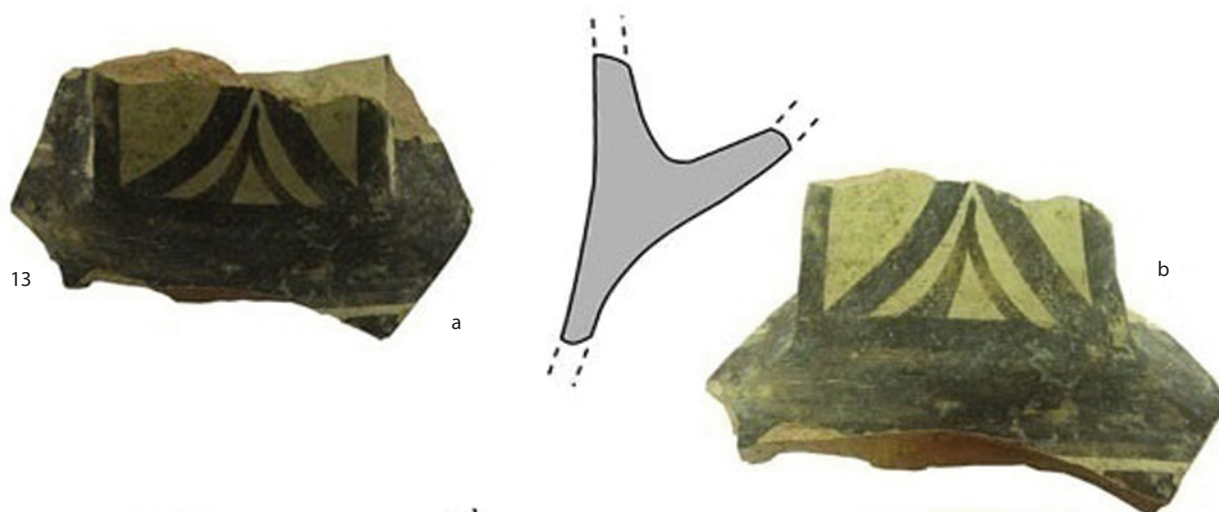
Daunian pottery is distributed throughout Eastern Adriatic and the number of the sites where it is found grows with new archaeological excavations. Publishing of the Daunian pottery finds and analyzing them typologically and chronologically helps us not only to complete the map of its distribution, but also to gain a deeper insight into the Iron Age communities in the Adriatic. Zadar, traditionally perceived as the center of Liburnia, is of particular importance in this context.

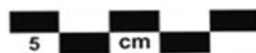
128 M. Miše 2012, 231.
129 L. Šešelj 2010, 510; M. Miše 2012, 237; K. Mihovilić 2013, 274.

128 M. Miše 2012, 231.
129 L. Šešelj 2010, 510; M. Miše 2012, 237; K. Mihovilić 2013, 274.

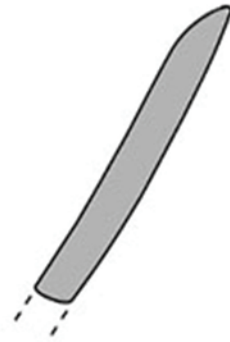

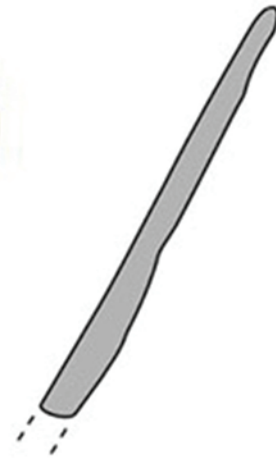

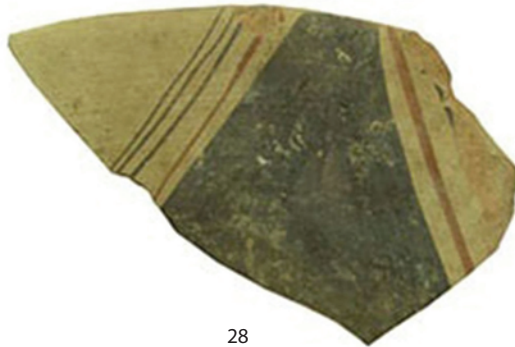
26

27

92

28

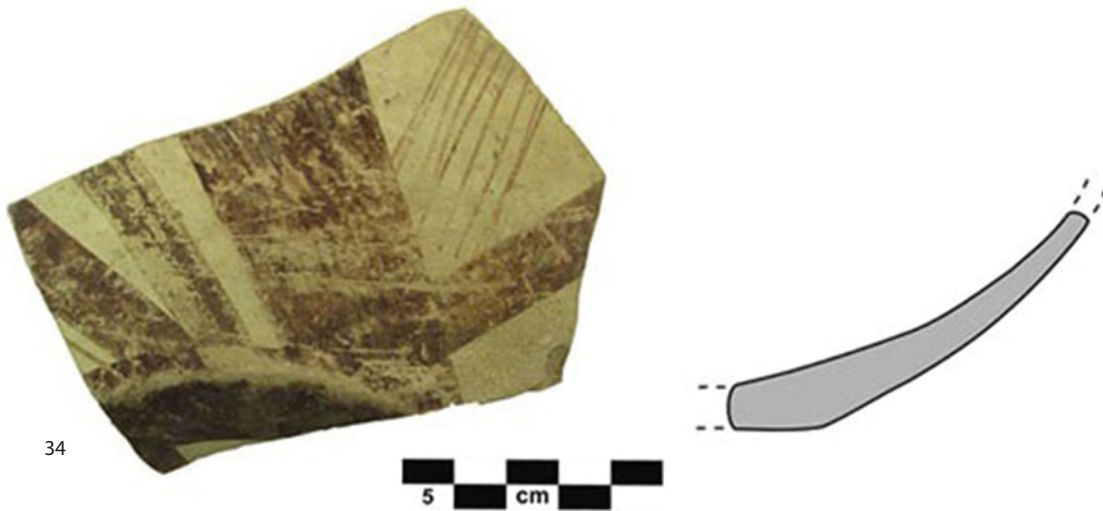
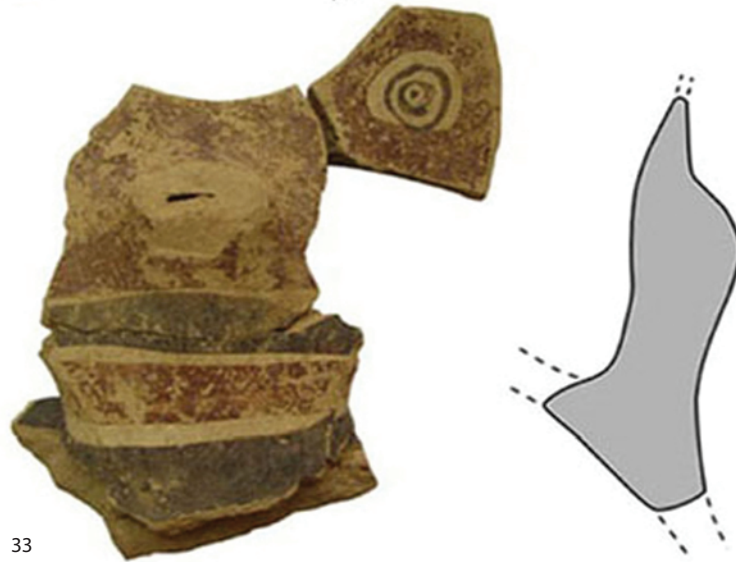
29

30

31

35

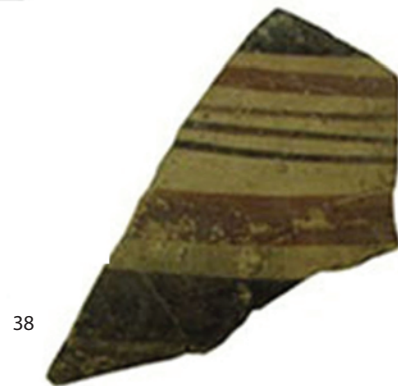

36

94

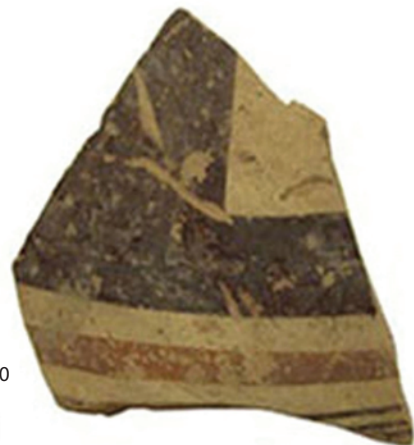
37

38

39

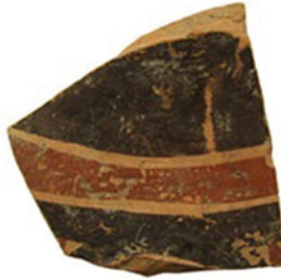

40

41

44

43

44

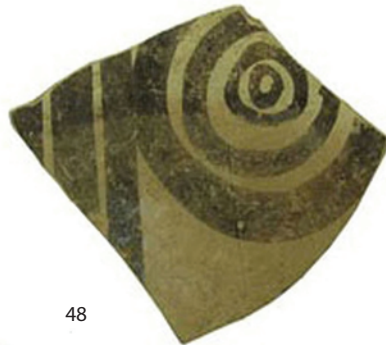
45

46

47

48

49

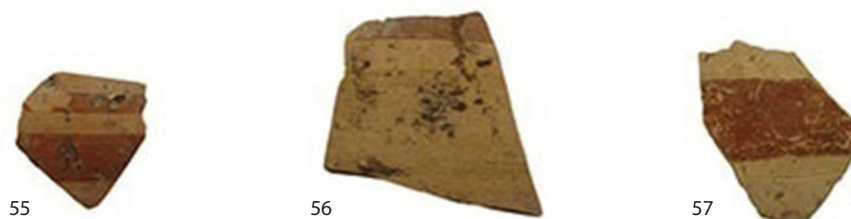
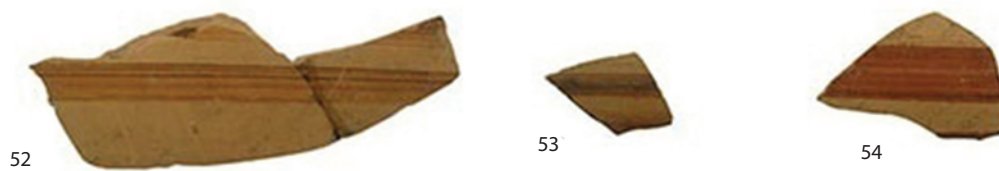

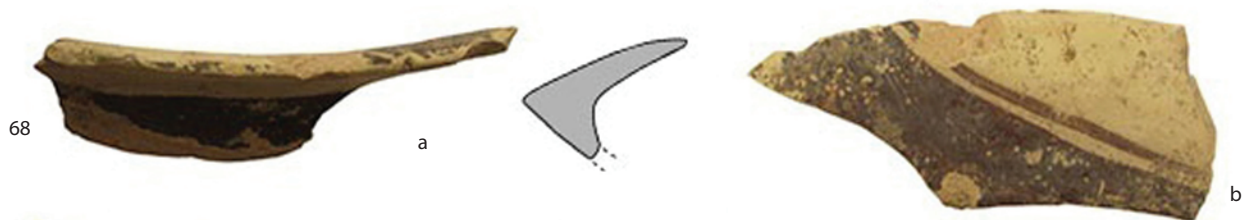
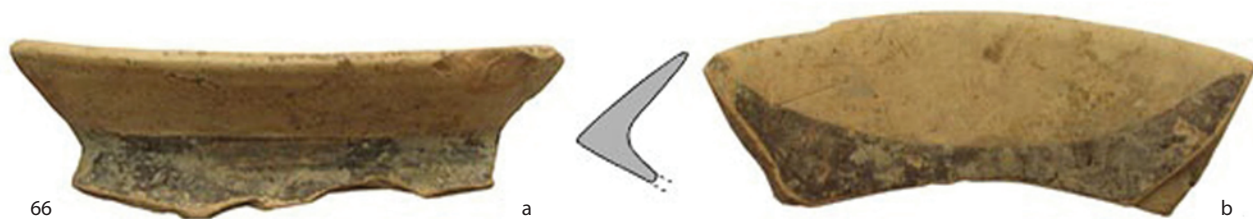
50

51

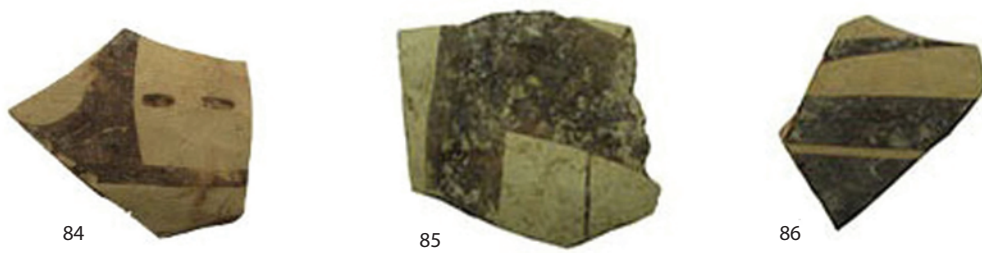
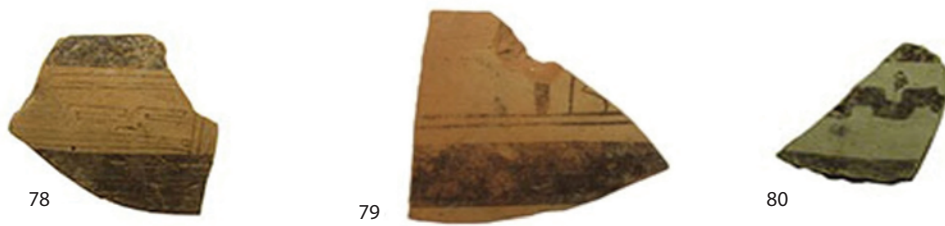

98

Literatura / Bibliography

- Barbarić, V. 2006 – Nekropola u Vičjoj luci i gradina Rat na otoku Braču – nova razmatranja, *Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku* 99, 43–62.
- Batović, Š. 1964 – Zadar – liburnsko naselje, *Arheološki pregled* 6, Beograd, 36–39.
- Batović, Š. 1964a – Zadar u prehistoriji, u: Ravlić, J. (ur.), *Zadar – Zbornik*, Zagreb, 105–116.
- Batović, Š. 1966 – Beretinova gradina, Radovin – željeznodobno i antičko naselje, *Arheološki pregled* 8, Beograd, 49–53.
- Batović, Š. 1968 – Bribirska glavica, Bribir – željeznodobno naselje, *Arheološki pregled* 10, Beograd, 42–44.
- Batović, Š. 1968a – Novija istraživanja prapovijesnog Zadra, *Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru* XV, Zadar, 171–182.
- Batović, Š. 1968b – Rad Arheološkog muzeja u Zadru u 1965. i 1966. godini, *Diadora* 4, Zadar, 281–306.
- Batović, Š. 1969 – Nin u prapovijesno doba, *Radovi Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru* 16–17, Zadar.
- Batović, Š. 1970 – Istraživanje liburnskog naselja u Ninu 1969. godine, *Diadora* 5, Zadar, 33–48.
- Batović, Š. 1973 – *Nin e l'Italia meridionale nell'ete del ferro*, *Archivio st. pugliese*, XXVI, fasc. III-IV, Bari, 329–421.
- Batović, Š. 1974 – Ostava iz Jagodnje Gornje u okviru zadnje faze liburnske kulture, *Diadora* 7, Zadar, 159–233.
- Batović, Š. 1976 – Le relazioni culturali tra le sponde adriatiche nell'eta del Ferro, u: Suić, M. (ur.), *Jadranska obala u Protohistoriji kulturni i etnički problemi*, simpozij održan u Dubrovniku od 19. do 23. 10. 1972., Zagreb, 11–93.
- Batović, Š. 1979 – Uvod u željezno doba na našem primorju, *Radovi: Razdio društvenih znanosti* 8 (1978–1979), Zadar, 23–40.
- Batović, Š. 1980 – Istraživanje prapovijesti u Bribiru, *Diadora* 9, Zadar, 55–77.
- Batović, Š. 1987 – Liburnska grupa, *Praistorija jugoslavenskih zemalja* V, Željezno doba, Sarajevo, 339–391.
- Blečić Kavur, M. 2015 – *Povezanost perspektive. A coherence of perspective*, Koper.
- Brusić, Z., Gluščević, S. 1991 – Zadar, rimska nekropola, *Obavijesti* XXIII (1), 19–21.
- Brusić, Z. 2001 – Rezultati prapovijesnih istraživanja na Relji u sklopu izgradnje Trgovinskog centra, u: Badurina, A. (ur.), *Iskoni be slovo, Zbornik radova o glagoljici, glagoljašima zadarskog kraja i crkvi svetog Ivana Krstitelja*, Zagreb, 45–49.
- Brusić, Z., Jurišić, M., Krnčević, Ž. 2001 – *Blago šibenskog podmorja*, Šibenik.
- Borzić, I., Radić, D., Eterović Borzić, A., Radovčić, D. 2017 – *Grad mrtvih nad poljem života: nekropola gradinskog naselja Kopila na otoku Korčuli*, Zadar.
- Čelhar, M., Borzić, I. 2016 – Gradina u Zemunik Donjem – nalazi željeznog i rimskog doba, u: Faričić, J., Dundović, Z. (ur.), *Zemunik u prostoru i vremenu*, Zadar, 68–117.
- Čondić, N. 2010 – Liburnski grobovi na zadarskom poluotoku, *Diadora* 24, Zadar, 27–55.
- Čondić, N., Vuković, M. 2017 – *U temeljima grada. Iz arheoloških slojeva liburnskog Zadra*, Zadar.
- De Juliis, E. M. 1977 – *La Ceramica geometrica della Daunia*, Firenze.
- De Juliis, E. M. 1997 – *Mille anni di ceramica in Puglia*, Bari.
- D'ercole, M. C. 2006 – Itinerari e scambi nell'Adriatico preromano (VIII – V sec. a.C.), u: Čače, S., Kurilić, A., Tassaux, F. (ur.), *Putovi antičkog Jadrana: geografija i gospodarstvo*, radovi s Okruglog stola održanog u Zadru od 18. do 22. rujna 2001., Bordeaux – Zadar, 91–104.
- Fadić, I. 2007 – Zadar – Relja (Vrt Relja), *Hrvatski arheološki godišnjak* 3 (2006), Zagreb, 350–352.
- Glogović, D. 1979 – Nalazi geometrijske keramike iz Daunije na području Istre, *Histria archaeologica* 10/1, Pula, 57–84.
- Glogović, D. 1989 – *Prilozi poznavanju željeznog doba na sjevernom Jadranu. Hrvatsko primorje i Kvarnerski otoci*, Zagreb.
- Gluščević, S. 2005 – *Zadarske nekropole od 1. do 4. stoljeća: organizacija groblja, pogrebni obredi, podrijetlo, kultura, status i standard pokojnika*, Disertacija (neobavljeno), Sveučilište u Zadru, Zadar.
- Kirigin, B., Johnston, A., Vučetić, M., Lušić, Z. 2009 – Palagruža – The Island of Diomedes – and Notes on Ancients Greek Navigation in The Adriatic, in: Forenbaher, S. (ed.), *A Connecting Sea: Maritime Interaction in Adriatic Prehistory*, BAR International Series 203, Oxford, 137–155.
- Kozličić, M., Faričić, J. 2004 – The significance of Sv. Andria Island (Svetac) on a sailing route across the Adriatic presented on old geographical maps, *Geoadria* 9 (1), Zadar, 33–49.
- Kozličić, M., Bratanić, M. 2006 – Ancient Sailing Routes in Adriatic, u: Čače, S., Kurilić, A., Tassaux, F. (ur.), *Putovi antičkog Jadrana: geografija i gospodarstvo*, radovi s Okruglog stola održanog u Zadru od 18. do 22. rujna 2001., Bordeaux – Zadar, 107–124.
- Lisičar, P. 1973 – Cenni sulla ceramica antica, *Archaeologia Iugoslavica* XIV, Beograd, 3–27.
- Marjan, B. 2000 – Željezno doba na južnojadranskom području (istočna Hercegovina, južna Dalmacija), *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 93, Split, 7–199.
- Mastronuzzi, G. 2009 – *La Puglia dall'età del Ferro alla conquista romana: aspetti dell'identità culturale e contatti con la penisola balcanica*, in: Guidi, F. (a cura di), *Adriatico di Molte Genti. Novita archeologiche tra Veneto, Marche, Abruzzo e Puglia*, Ravenna, maggio 2008, Bologna, 74–109.
- Matošević, D., Mihovilić, K. 2004 – *Prapovijesni nalazi na Trgu G. Matteottija u Rovinju*, Rovinj.
- Mazzei, M. 2010 – *I Dauni. Archaeologia dal IX al V secolo a.C.*, Foggia.
- Mihovilić, K. 1996 – *Nezakcij: Nalaz grobnice 1981. godine*, Pula.
- Mihovilić, K. 2001 – *Nezakcij: Prapovijesni nalazi 1900. – 1953.*, Pula.
- Mihovilić, K. 2009 – Daunijski askosi iz Nezakcija, *Histria archaeologica* 40, Pula, 45–57.
- Mihovilić, K. 2013 – *Histri u Istri*, Pula.
- Miše, M. 2012 – Trgovački kontakti dvaju jadranskih obala krajem 4. i u 3. st. pr. Kr. na primjeru slikane keramike, *Histria Antiqua* 21, Zagreb, 231–240.

- Nizzo, V. 2007 – Le produzioni ceramiche indigene e di tipo misto di area apula, in: Benedettiini, M. G. (a cura di), *Il Museo delle Antichità Etrusche e Italiche. II. Dall'incontro con il mondo greco alla romanizzazione*, Roma, 273–325.
- Pešić, M. 2017 – Keramički nalazi željeznog doba iz kompleksa sv. Nikole, u: Bekić, L. (ur.), *Sveti Nikola u Zadru. Arheološko iskopavanje u samostanskom sklopu Sv. Nikola u Zadru 2014. – 2016, 1. dio*, Zadar, 15–25.
- Petrić, N. 1999 – Nalazi apulske geometrijske keramike u srednjoj Dalmaciji, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 90–91 (1997–1998), 43–55.
- Poli, N. 2008 – Rapporti circumadriatici in eta preromana: la diffusione della ceramica di produzione daunia in alto Adriatico, in: Auriemma, R., Karinja, S. (a cura di), *Terre di mare. L'archeologia dei paesaggi costieri e le variazioni climatiche. Atti dell'Convegno Internazionale di Studi*, Trieste 8 – 10 novembre 2007, Trieste, 431–434.
- Rossi, F. 1982 – Canosa – fondo di capanna protodaunia, *TARAS. Rivista di archeologia*, II, 1-2, Taranto, 41–50.
- Šešelj, L. 2010 – *Promunturium Diomedis: Svetište na rtu Ploča i jadranska pomorska trgovina u helenističkom razdoblju*, Disertacija (neobjavljeno), Sveučilište u Zadru, Zadar.
- Turk, P., Murgelj, I. 2008 – Ponovno najdeni apulski kraterji iz Stične, *Stična II/2, Katalogi in monografije* 38 (2010) Ljubljana, 159–171.
- Yntema, D. 1990 – *The matt-painted Pottery of southern Italy*, Galatina.